

UNIVERZITA PALCKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Jan Koudela

Postoje žáků nematuritních středoškolských oborů v Olomouci k
politickému a společenskému systému České republiky

Olomouc 2017

Vedoucí práce: Mgr. Gabriela Cingelová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Postoje žáků nematuritních středoškolských oborů k politickému a společenskému systému České republiky“ vypracoval samostatně a že jsem použil jen literaturu a prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 2. prosince 2017

Poděkování

Tímto bych chtěl poděkovat vedoucí své diplomové práce Mgr. Gabriele Cingelová, Ph.D, za její čas, cenné rady, komentáře a vstřícnou spolupráci.

Obsah

Úvod.....	6
1. Společenský systém České Republiky	9
1.1. Hodnoty, člověk a společnost	9
1.1.1. Změna hodnotového systému a transformace společnosti.....	10
1.2. Biologické znaky společnosti.....	12
1.3. Kulturní znaky společnosti.....	16
1.4. Dynamika české společnosti	18
1.4.1. Přirozený pohyb společnosti.....	18
1.4.2. Fenomén migrace v České republice	20
2. Politický systém České Republiky	23
2.1. Demokracie v prostředí ČR.....	23
2.2. Rodinná politika	25
2.2.1. Přímá finanční podpora rodiny	26
2.2.2. Nefinanční podpora.....	29
2.3. Důchodová politika	30
2.4. Migrační politika.....	31
3. Postoje, předsudky a stereotypy	35
3.1. Měření postojů	36
4. Postavení tématu v rámci Rámcového vzdělávacího programu	38
5. Metodologie výzkumu	40
5.1. Cíle, výzkumné otázky a hypotézy	40
5.2. Úkoly empirické části práce	41
5.3. Výzkumný vzorek	41
5.4. Vymezení výzkumného problému	42
5.5. Design výzkumu.....	43
5.6. Popis sběru dat	45
6. Analýza a interpretace dat	46
6.1. Analýza dat.....	46
6.1.1. Oblast zaměřená na biologické znaky společnosti	48
6.1.2. Oblast zaměřená na kulturní znaky společnosti.....	53
6.1.3. Oblast zaměřená na politický systém ČR	58
7. Prezentace závěrů	67
Závěr	71

Seznam použitých zdrojů a literatury	74
Seznam použitých zkratek	82
Seznam příloh	83

Úvod

Moderní česká společnost prošla od svého zrodu až dodnes poměrně dramatickým vývojem. Musela se vyrovnat s problémy národnostními, ideologickými, přečkala vládu dvou totalitních režimů, vyrovnala se s hospodářskou transformací a přechodem ke kapitalismu, rozdělením Československa a dokončením strukturálního přechodu od kosmopolitní, prvorepublikové společnosti, až k dnešní unifikované společnosti. Analýza provedená v rámci teoretické části této práce ukazuje, že ani soudobá česká společnost není bezproblémová. Naopak se musí vyrovnávat s celou řadou strukturálních nesnází, které dnes, v porovnání s výše uváděným výčtem nevypadají tak fatálně, v případě, že k nim však nebudeme přistupovat s dostatečnou obezřetností, mohou se v budoucnu stát zdrojem problémů mnohem závažnějších. Právě nestabilita společnosti, kterou soubor fenoménů, popisovaných v této práci může způsobit, se v minulosti stala nejednou „živnou půdou“ pro rozvoj různých typů nedemokratických režimů.

V tomto kontextu se navíc zdá být velmi zneklidňující i dynamika, s jakou se u nás šíří různé xenofobní myšlenky. Ty přitom již nevycházejí pouze z úst individualit, ale často i z masových sdělovacích prostředků, které jejich názory formují. Jsou součástí politických programů některých politických stran.¹ Alarmující je přitom zejména nebývalý úspěch, jaký tyto strany v posledních volbách zaznamenaly.²

Naprosto převratným společenským fenoménem poslední doby se stal, alespoň v rámci západní kultury, princip vzájemné tolerance. Pakliže se ohlédneme do historie, je až neuvěřitelné, kolik tolerance, v tak krátkém historickém úseku, byla ochotna společnost, a to nejen na úrovni České republiky, vyvinout. Kontrast je zde ještě jasnější, podíváme-li se na danou situaci v celosvětovém měřítku. Spojené státy americké (dále jen USA) byly ještě ve druhé polovině 19. století otrokářskou společností. V roce 1968 byl Martin Luther King, jakožto čelní představitel boje za ukončení rasové segregace, zavražděn a v roce 2009 se stal Barack Obama prvním Afroameričanem zastávajícím úřad prezidenta USA.³ Míra vzájemné

¹ Jasně a přehledně srovnání. Programy, kandidáti, témata, výsledky. Vše na jediném místě.: Hlavní témata. *Volební revue 2017* [online]. Londýn: BS&G – Brands Startups & Graphics –, 2017 [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://volebnirevue.cz/>

² Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017: Celkové výsledky hlasování. *VOLBY.CZ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2017/ps2?xjazyk=CZ>

³ PURVIS, Thomas. *Encyklopedie dějin USA*. Praha: I. Železný, 2000, s. 225. Malá moderní encyklopedie (Ivo Železný).

tolerance dosáhla takové úrovně, že je dnes, alespoň de-iure naprosto lhostejné, jakou máme barvu kůže, k jakému bohu se modlíme, jaké pohlaví milujeme, ale například i to, zdali jsme svobodnou nebo vdanou matkou. Jestli tento stav bude i nadále platit nejen de-iure, ale především i de-facto, záleží pouze na nás samotných.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaké postoje zastávají žáci vybraných nematuritních středoškolských oborů k politickému a společenskému systému České republiky (dále jen ČR). Mezi dílčí cíle práce patří identifikace hlavních problémových aspektů českého společenského systému souvisejících s jeho strukturálním vývojem a analýza politického systému s ohledem na oblasti, které by dle nás měli reagovat na námi vymezené kritické fenomény současné české společnosti. Za přínos této práce považujeme především výsledky námi provedeného výzkumu, analyzované v její praktické části, jež mohou sloužit jako určitá zpětná vazba pro pedagogickou veřejnost, zabývající se výukou společenskovedních předmětů.

Celá práce se skládá ze dvou hlavních částí. V první z nich se zabýváme nejprve analýzou problémových aspektů české společnosti a teoretickým vymezením odpovídajících oblastí českého politického systému. Dále pak teoretickým vymezením postojů, předsudků a stereotypů a nakonec i postavením tématu v rámci Rámcového vzdělávacího programu (dále jen RVP) pro nematuritní středoškolské obory. Druhá část práce je pak zaměřena prakticky a zabývá se analýzou dat získaných v rámci dotazníkového šetření u žáků nematuritních středoškolských oborů v Olomouci.

Cílem empirické části byla identifikace postojů zastávaných žáky vybraných nematuritních středoškolských oborů k politickému a společenskému systému ČR. V rámci prováděného výzkumu nás zajímala vždy průměrná míra souhlasu s námi předkládaným tvrzením i celou tematickou oblastí. Zaměřili jsme se mimo jiné i na to, zdali jsou nějaké rozdíly v postojích mezi muži a ženami, či mezi studenty, kteří vyjádřili pozitivní vztah k víře a ateisty. Základní metodou využívanou v první části práce byla především analýza a následná interpretace faktických údajů týkajících se české společnosti a studium odborné literatury, časopisů, internetových zdrojů a zákonů. Praktická část byla realizována skrze kvantitativní výzkum, konkrétně pak prostřednictvím dotazníkového šetření.

Bohatým zdrojem velmi kvalitních a přehledně uspořádaných informací pro nás byly především údaje získané z Českého statistického úřadu (dále jen ČSÚ). Pozitivní hodnocení tohoto zdroje dat však již není tak jednoznačné co do jejich aktuálnosti. Celá řada údajů, jež ČSÚ na svých internetových stránkách prezentuje, vychází z dat získávaných prostřednictvím Sčítání lidí, domů a bytů (dále jen SLDB), které se uskutečňuje v desetileté

časové periodě. Vzhledem k tomu, že poslední SLDB proběhlo v roce 2011, vycházíme především v části práce zabývající se kulturními společenskými aspekty z poměrně neaktuálních údajů. Jelikož však žádná aktuálnější data k dispozici nejsou, jsme nuceni spokojit se s těmito údaji. S přihlédnutím ke skutečnosti že další SLDB proběhne až v roce 2021, můžeme snad pozitivně hodnotit i dílčí přínos naší práce v oblasti zjednodušení dostupnosti k aktuálním údajům popisovaným touto prací. Mezi další pro tuto práci přínosné zdroje patřila především monografie s názvem *Metody pedagogického výzkumu* od Miroslava Chrásky, která nám sloužila, jako cenný návod pro vypracování empirické části práce, ale i mimořádně aktuální publikace od Michala Klímy s názvem *Od totality k defektní demokracii: privatizace a kolonizace politických stran netransparentním byznysem*, jež nám zprostředkovala informace o současném politickém systému ČR a jeho specifických rysech. Z legislativních dokumentů pro naši práci byly přínosem zejména *Národní zpráva o rodině*, kterou vláda v roce 2004 nastolila základní koncepční linii rodinné politiky, na níž navazovala její aktualizace z roku 2017 *Zpráva o rodině 2017* a *Strategie migrační politiky České republiky*, formulující priority České republiky v oblasti zahraniční politiky.

V práci se v žádném případě nesnažíme o zevrubnou analýzu českého politického a společenského systému. Vzhledem k jejímu rozsahu by to ani nebylo možné. Miroslav Petrusek ve svém díle *Společnost pozdní doby*, které nám bylo inspirací zejména v počátečních fázích tvorby práce, uvádí více jak sto různých definic současných společností. Naše ambice proto směřovaly především ke snaze o vymezení aktuálních problémových aspektů, s nimiž se naše společnost musí potýkat a identifikování postojů, jež jsou k nim zaujímány ze strany nastupující generace olomouckých studentů nematuritních středoškolských oborů.

1. Společenský systém České Republiky

Člověk, jak známo, je *zoon politicon*, jeho přirozeným prostředím je tedy život ve společenství dalších lidí. V přímém protikladu k této lidské přirozenosti je jeho neustálá touha po uspokojování nových potřeb. V okamžiku, kdy dojde k uspokojení jedné, ihned v myslí nastane touha po uspokojení další. Člověk je tedy na jednu stranu poměrně sobeckou bytostí, na stranu druhou tuto svou sobeckost prosazuje v prostředí, které je vůči ní ze zcela pochopitelných objektivních důvodů vždy do jisté míry v opozici.

Tento antagonismus je v rámci každého společenského systému regulován určitým souborem normativních regulativů. Jedním z obligatorních znaků každé normy je její objekt, jehož prostřednictvím zákonodárce vyjadřuje hodnoty, na jejichž ochraně panuje v rámci dané společnosti všeobecná shoda.⁴ Právě hodnotové systémy se tedy stávají základním skladebným prvkem systémů společenských. Mimo jiné prostřednictvím jejich analýzy jsme schopni poměrně jasně definovat, v jakém společenském systému žijeme. Mluvit o hodnotách proto má svůj význam. Částečně se jich budeme dotýkat takřka v každé kapitole teoretické části této práce a to ať už přímo, či zprostředkovaně.

1.1. Hodnoty, člověk a společnost

Základním kreačním činitelem každé společnosti je pro ní specifický soubor hodnot prostupujících až na úroveň všedního života každého z nás. Proto, abychom mohli uspokojivě popsat společnost, ve které dnes žijeme, je zcela nevyhnutelné nejprve definovat základní hodnotový rámec, na němž je soudobá společenská realita postavena.

Určitou hodnotu má pro každého z nás doslova vše, čím jsme v rámci naší každodenní existence obklopeni. Nekonečný soubor různých věcí, ať už hmotných, nehmotných, movitých či nemovitých, naši přátelé či nepřátelé, každá hodina, minuta i sekunda, to vše má pro každého z nás svou hodnotu. Relativizace těchto hodnot je pak dána skrze mikrokosmos každého jedince. „*Když hovoříme o hodnotách, máme na mysli nejen to, co je k životu nutné, potřebné a užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, co ctíme, i to, co milujeme, co je nám drahé, milé, co je blízké našemu srdci. A v tom se – jak víme – lišíme.*“⁵ Nejde o žádný objev moderní psychologie. Jedinečnost každého člověka, nesdělitelnost jeho

⁴ JELÍNEK Jiří. Trestní právo hmotné. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 170.

⁵ KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. Prešov: ManaCon, 1996, s. 45.

osobní zkušenosti a v konečném důsledku i unikátnost jeho osobního hodnotového systému si dobře uvědomovali již filosofové v období, kdy se dnešní moderní věda začínala teprve formovat.

Například Protágorás ve svém slavném rčení upozorňoval na výše uváděnou relativitu a podal tak ve svém sic jednoduchém, přesto však širokospektrálním tvrzení, dle našeho názoru, velmi přesnou a nadčasovou definici toho, co vše pojem hodnota zahrnuje.⁶ „*Člověk je mírou všech věcí, jsoucích že jsou a nejsoucích že nejsou.*“⁷ Podstatná je zde první část uváděného tvrzení. Protágorás zde dle nás měl mimo jiné na mysli skutečnost, že každý jedinec spolu se svou neopakovatelnou životní zkušeností má vlastní, subjektivní hodnotový systém. Jelikož vychází z jeho vlastní zkušenosti, je pro jeho okolí něčím transcendentním, ne jen neuchopitelným, ale především nepochopitelným. To však neznamená, že tyto hodnoty nemůže se zbytkem společnosti sdílet. Jak již bylo výše uvedeno, Protágorovo tvrzení má i svou druhou část. Každý jedinec je dle něj mírou všech věcí, ale každý je zde také jakýmsi stvořitelem svého vlastního mikrokosmu, sám sobě zodpovědným za to, že se jej pokusí objektivizovat. K tomu jsme vedeni především intenzivní a pro člověka naprosto přirozenou touhou po uznání, které je však naprosto nemožné bez pochopení. A jelikož žijeme ve společnosti, jejíž většinové hodnoty vycházejí především z materializovaného pojetí světa, kde skrze „*mávnutí motýlích křídel*“⁸ vše souvisí se vším, pochopení se neobejde bez objektivizace našeho subjektivního já, stojícího na systému personálního hodnotového systému. Teprve v tuto chvíli se dříve neuchopitelné, stává uchopitelným.

1.1.1. Změna hodnotového systému a transformace společnosti

Zejména v souvislosti s děním na celoevropské úrovni můžeme v posledních letech z různých mediálních kanálů stále častěji sledovat diskuze o takzvaných evropských hodnotách. Na jejich výčtu a potřebě jejich ochrany existuje poměrně jasný konsenzus. Soubor těchto hodnot však zdaleka nepůsobí zcela synergicky. Právě naopak. Ve většině případů jsou vůči sobě ve vzájemné opozici. Jak říká Petr Pithart: „*Když na to přijde – a ono na to vždycky přijde – musíme se totiž rozhodovat: tato je důležitější, vyšší, té dáme přednost,*

⁶ BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 4. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002 s. 86 - 87.

⁷ NOVOTNÝ, Zdeněk. *Jak se učit Filosofii*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s.r.o., 2004. s. 19.

⁸ Edward Lorenz, otec teorie chaosu, zemřel ve věku devadesáti let. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2008 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1457229-edward-lorenz-otec-teorie-chaosu-zemrel-ve-veku-devadesati-let>

*tuto tedy musíme obětovat. Na výčtu našich skvělých hodnot se skoro vždycky skoro všichni shodnou. Na pořadí, na jejich odečítání, krácení, už nikoli. To totiž bolí a nechce se o tom mluvit nahlas.*⁹

Hodnoty stály na pozadí sociálního inženýrství takřka v jakémkoli nám dnes známém historickém období. Hodnotové spory s sebou navíc velmi často přinášely velmi dynamický vývoj. V historii lze nalézt celou řadu příkladů, pomineme-li širokou škálu všech možných revolucí, církevních reformací, demokratizací či totalitarizací, zjistíme, že pro vhodné příklady nemusíme chodit příliš daleko. Do jisté míry kopernikovským, hodnotovým obratem byl v české národní perspektivě rok 1989 a s ním přicházející množina celospolečenských změn, majících svůj přesah až dodnes. Dlouhotrvající vůdčí postavení souboru hodnot vycházejících z komunistické ideologie, bylo nahrazeno hodnotami typickými pro kapitalistické prostředí demokratických zemí s liberalizovanými ekonomikami.

Jak podotýká Možný, zajímavostí celého transformačního procesu byly okolnosti, za jakých probíhal. Komunistický režim nepadl v průběhu žádných hladomorů. Většina Čechů celý transformační proces sledovala na velkých barevných televizorech z pohodlí svých domovů. Významným zdrojem společenské nespokojenosti proto byla jak hmotná deprivace, vyvolaná stále výraznějšími sociálními rozdíly mezi západem a „námi“, tak především krize tehdejších hodnot. I přesto, že se česká společnost nacházela prakticky půlstoletí pod nadvládou nedemokratického, komunistického režimu a velká část populace, jež měla přímou zkušenost s demokratickým zřízením první republiky byla režimem ze země buď vypuzena nebo již po smrti, nepodařilo se u tehdejší české populace, vzhledem k její soudobé organizaci, nastolit vědomí normality.¹⁰

Odpověď na otázku, v jakém společenském systému dnes žijeme, může být složitější, než se na první pohled zdá. Je navíc sporné, jestli je vůbec možná nějaká jeho vyčerpávající definice. Miloslav Petrušek ve své knize *Společnost pozdní doby* uvádí 108 různých definic soudobých společností, přičemž v takřka každé z nich najdeme určité rysy toho co je charakteristické pro tu naši. Vezmeme-li v úvahu, že je takováto etiketizace přeci jen možná, byla by možná tady a teď?¹¹ Představa, že by například období panování Karla IV bylo již

⁹ PITHART, Petr. Hranice, hodnoty a oběti EU. In: HVÍŽĎALA, Karel. *Evropa, Rusko, teroristé a běženci*. Praha: Mladá fronta, 2016, 239 - 245.

¹⁰ MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 119.

¹¹ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006.

v jeho době nazýváno obdobím vrcholného feudalismu, je poněkud zvláštní.¹² Kde se tedy bere označení postmodernismu a jak vlastně s jistotou můžeme tvrdit, že se nenacházíme pouze na sklonku modernity?¹³ Žijeme spíše ve společnosti: „*Aktivní, Dětské, společnosti Kreditních karet, Masturbační*“ či ve společnosti *Teokratické, Transgresivní* nebo *Tolerantní*?¹⁴ Jelikož odpovédím na tyto otázky nemůžeme v rámci naší práce věnovat dostatečnou pozornost, ponecháme je otevřené a v následujících podkapitolách se budeme věnovat jednotlivým strukturálním znakům české společnosti, které nám pomohou získat ucelenější představu o jejím aktuálním stavu. Pokusíme se přitom orientovat zejména na ty aspekty, které jsou pro český společenský systém, etablující se po dynamickém polistopadovém období, nejproblematictější.

Základním atributem společnosti České republiky je její struktura. Při jejím studiu se používají takřka výhradně okamžikové statistické veličiny. Ty jsou však výsledkem předcházejícího vývoje a je třeba interpretovat je vždy vzhledem k širšímu časoprostorovému kontextu. Jen tak nám mohou poskytnout smysluplný náhled na aktuální situaci soudobého společenského systému. Tato práce se vzhledem ke svému rozsahu v žádném případě nebude pokoušet pojmout českou společnost v její celistvosti. Níže se proto budeme zabývat vybraným souborem témat rozdělených do dvou základních okruhů popisujících nejprve biologické, poté kulturní znaky společnosti a následně pak její dynamiku v období posledních několika desetiletích. Soubor takto zkoumaných strukturálních znaků nám zároveň pomůže odhalit některé problematické prvky aktuálního společenského systému a způsoby, jakými je na ně reagováno skrze systém politický.

1.2. Biologické znaky společnosti

Jedno z hlavních kritérií socioekonomického rozvoje států představuje vývoj počtu a rozmístění obyvatelstva. Na počátku 19. století žilo na území odpovídajícím dnešní České republice zhruba 4 659 000 obyvatel, na jeho konci to bylo již 9 372 214 lidí. Tento populační boom byl typický nejen na našem území, ale takřka kdekoli jinde na světě.¹⁵ V první polovině 20. století začalo tempo růstu počtu obyvatel stagnovat. Na začátku 2. světové

¹² Tamtéž, s.13

¹³ GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 144.

¹⁴ PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. Sociologické aktuality.

¹⁵ Populační vývoj světa a území dnešní České republiky během druhé fáze demografického přechodu. *Demografický přechod a Evropa* [online]. Brno, 2007 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://demprechod.euweb.cz/a.html>

války žilo na našem území kolem 11 milionů obyvatel. Zejména v souvislosti s průběhem poválečných událostí, z nichž největší vliv měl odsun německého obyvatelstva, klesl jeho počet o celé 2 miliony. Následně docházelo až do počátku 90. let 20. století k neustálým početním nárůstům. Rok 1989 se však markantně projevil i v demografickém vývoji české společnosti. Průběh celých 90. let byl typický velmi nízkou mírou porodnosti a neustálým poklesem počtu obyvatelstva.¹⁶ Situace se změnila až s příchodem nového milénia, kdy počínaje rokem 2003 začal počet obyvatel opět stoupat a nyní činí 10 578 820.¹⁷

Mezi základní biologické znaky každé společnosti patří vedle výše uváděného absolutního počtu obyvatel, také jeho struktura dle věku. Rozpad komunistického režimu, otevření hranic a nové možnosti seberealizace například v podobě vzdělávání či cestování, vytvořily v hodnotových žebříčcích jedinců velmi výraznou konkurenci vůči tradičnímu zakládání rodiny. Společnost v České republice se začala postupně, velmi nápadně, podobat bohatým západním společnostem. České ženy stále více odkládají založení rodiny, což u mnohých z nich vyústí až v dobrovolnou bezdětnost.¹⁸ Dalším neopominutelným faktorem ovlivňujícím vývoj demografického vývoje polistopadového období bylo zhoršení sociálních poměrů některých skupin obyvatel, zhoršující se dostupnost bydlení a s tím související vznik fenoménu rodinného plánování. Zde uváděné faktory spolu se všeobecným stárnutím populace nastartovaly proces relativně intenzivního stárnutí společnosti.¹⁹ Obecně je tedy pro českou společnost dnešní doby typický vyšší věk při vstupu do manželství a založení rodiny, častější nesezdaná soužití, malá umělá potratovost a nízká úroveň úmrtnosti.²⁰

¹⁶ SVOBODOVÁ, Hana, Eduard HOFMANN a Antonín VĚŽNÍK. *VYBRANÉ KAPITOLY ZE SOCIOEKONOMICKÉ GEOGRAFIE ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. Brno, 2013 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://elportal.cz/>) <http://is.muni.cz/elportal/?id=1104084>. Masarykova Univerzita.

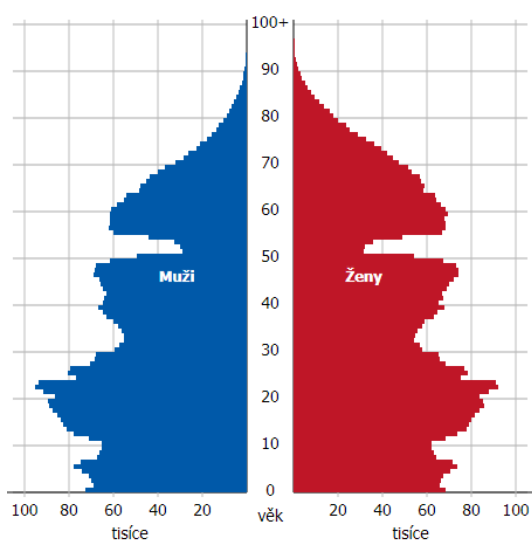
¹⁷ Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2017. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2017 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017>

¹⁸ Porodnost a plodnost - 2006 až 2010. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/porodnost-a-plodnost-2006-az-2010-bei2lxvhdf>

¹⁹ Demografie: POHLAVÍ, VĚK. *Demografie* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_pohlavivekukazatele

²⁰ SVOBODOVÁ, Hana, Eduard HOFMANN a Antonín VĚŽNÍK. *VYBRANÉ KAPITOLY ZE SOCIOEKONOMICKÉ GEOGRAFIE ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. Brno, 2013 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://elportal.cz/>) <http://is.muni.cz/elportal/?id=1104084>. Masarykova Univerzita.

Projekce obyvatelstva k 1. 1. 1970
Česká republika



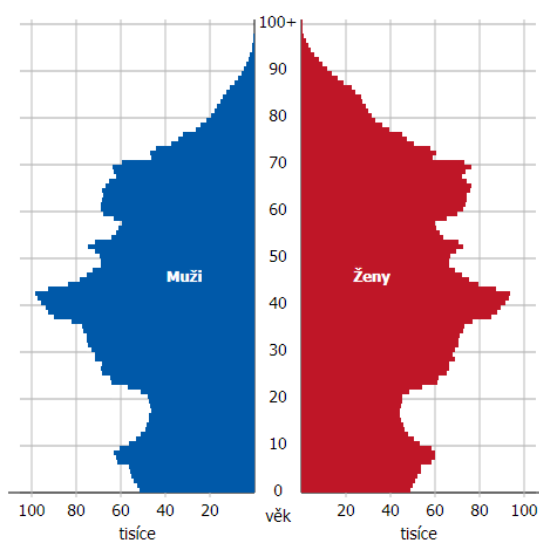
Obr. 1 Věková pyramida České republiky k 1.1.1970²²

Věkové skupiny (1970)

věk	celkem	%	% žen
65+	1183011	11,9	60,9
15 - 64	6608415	66,7	50,7
<15	2115048	21,4	48,8
Celkem	9906474	100	51,5

Obr. 2: Věkové skupiny (1970)²¹

Projekce obyvatelstva k 1. 1. 2017
Česká republika



Obr. 3 Věková pyramida České republiky k 1.1. 2017²⁴

Věkové skupiny (2017)

věk	celkem	%	% žen
65+	1997368	19	58,1
15 - 64	6922570	65,7	49,3
<15	1615844	15,3	48,7
Celkem	10535782	100	50,9

Obr. 4 Věkové skupiny (2017)²³

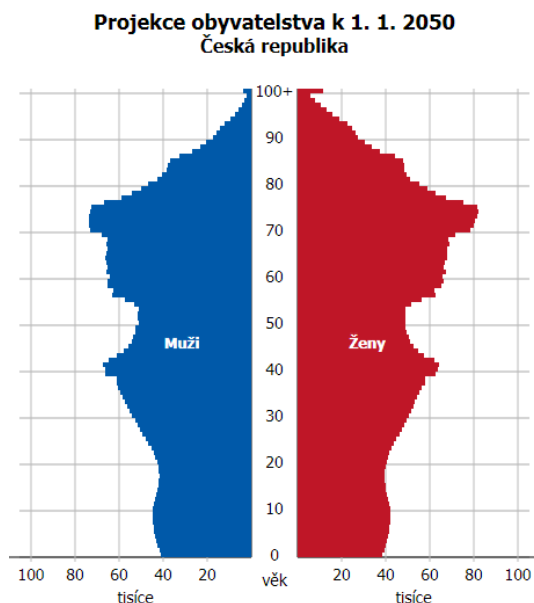
²¹ Projekce obyvatelstva k 1.1. 1970 Česká republika. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

²² Tamtéž

²³ Projekce obyvatelstva k 1.1. 2017 Česká republika. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-11]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

²⁴ Tamtéž



Věkové skupiny (2050)

věk	celkem	%	% žen
65+	3158657	32,2	54,5
15 - 64	5389512	54,9	48,9
<15	1264703	12,9	48,5
Celkem	9812872	100	50,7

Obr. 6 Věkové skupiny (2050)²⁵

Obr. 5 Věková pyramida České republiky k 1.1.2050²⁶

Zřejmě nejpřehlednějším nástrojem zobrazujícím aktuální strukturu biologických znaků každé společnosti jsou tzv. věkové pyramidy, (viz výše). Nejenže přehledně zobrazují strukturu obyvatelstva zkoumaného prostoru dle věku, ale poměrně názorně zobrazují i jeho strukturu dle pohlaví.²⁷ Jejich vzájemným porovnáním pak můžeme získat i přehledné údaje o vývoji uváděných znaků v čase.

Z jednotlivých grafů je evidentní soubor skutečností, které mají zásadní význam pro soudobý stav společnosti. Na prvním grafu, zobrazujícím věkovou pyramidu z roku 1970, můžeme vidět značné vykrojení v období kolem pětadesátého roku věku. Jedná se o značnou úmrtnost a velmi nízkou porodnost v období během první světové války. Druhé výrazné vykrojení je pak kolem třicátého roku lidského věku, které kopíruje obdobnou situaci během druhé světové války a v období bezprostředně po ní. Pyramida pro rok 2017 má výrazné výstupky kolem čtyřicátého roku věku člověka, zobrazující silné ročníky podmíněné populační politikou 70. let. Právě generace tzv. Husákových dětí způsobila nárůst počtu nově narozených dětí a ekonomickou prosperitu posledních let. Celkové stárnutí české populace lze vidět i na dalších demografických údajích, zejména na indexu

²⁵ Projekce obyvatelstva k 1.1. 2050 Česká republika. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

²⁶ Tamtéž

²⁷ Strukturu společnosti lze zkoumat mimo jiné i prostřednictvím indexu maskulinity/feminity. Index maskulinity dosahoval k 31.12.2010 hodnoty 96,4, index feminity 103,8.

stáří²⁸. V roce 1991 dosáhl index stáří hodnoty 62,0, v roce 2002 to bylo 89,2 a v roce 2010 činil již 107,8. V tomto roce poprvé počet obyvatel s věkem 65 let a více překonal počet obyvatel tvořící dětskou složku společnosti.²⁹ Pozitivní predikci neukazuje rovněž ani výše přiložený graf pro rok 2050, ze kterého lze vyčíst negativní vývoj věkové struktury obyvatelstva, jež může mít do budoucna zcela fatální socioekonomické důsledky na celou českou společnost. Tento trend je patrný i z výše příkládaných tabulek znázorňujících početní vývoj věkových skupin v letech 1970, 2017 a 2050, dle kterých bude v posledním zmiňovaném roce českou společnost tvořit bezmála 1/3 lidí v důchodovém věku.

1.3. Kulturní znaky společnosti

Vedle výše uváděných biologických znaků společnosti hrají zcela neopominutelnou roli rovněž znaky kulturní, které by nám měli pomoci dokreslit představu o celkové společenské situaci v České republice. Mezi základní prvky spadající do této kategorie patří především náboženská a národnostní struktura obyvatelstva, jejichž analýza bude předmětem této kapitoly. Zejména první zmiňovaná kategorie tradičně vykazovala určitou míru provázanosti s ženskou fertilitou, která má rozhodující vliv na přirozený přírůstek obyvatelstva České republiky.³⁰

Hodnocení kulturních znaků má ve srovnání s výše uváděnými biologickými znaky společnosti svá specifika vycházející především ze značné míry subjektivity. Podle čl. 3 odst. 2 Listiny základních práv a svobod: „Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodnění.“³¹ Čl. 15 odst. 1 pak říká, že: „Svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena. Každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání“³² Již ze samotné Listiny základních práv a svobod tedy vyplývá, že jakékoli měření jak náboženské, tak i národnostní struktury obyvatelstva je velmi obtížně objektivně verifikovatelné. V případě obou výše uváděných znaků jde

²⁸ Index stáří se vypočítá podílem počtu obyvatel ve věku 65 let a starších a počtem obyvatel ve věku 0-14 let, který se vynásobí stem.

²⁹ *Senioři v Česku* [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-08-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a4>

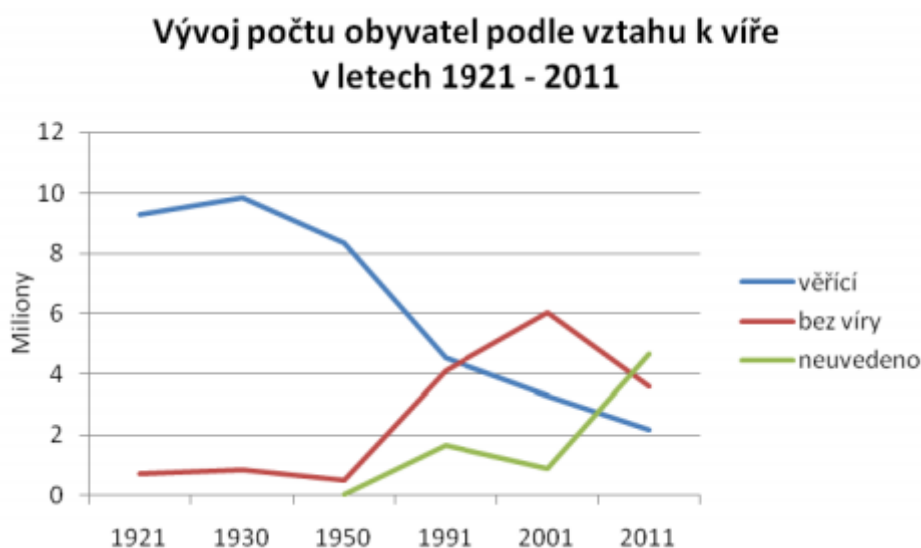
³⁰ *LIDÉ A SPOLEČNOST: NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2017-09-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

³¹ ČESKÁ REPUBLIKA. *Listina základních práv a svobod*. In: . Praha, 1993, ročník 1993, 2/1993.

³² Tamtéž

především o projev subjektivního přesvědčení každého jedince, měřitelného prakticky jen pomocí údajů získaných v rámci SLDB, jež probíhá v poměrně dlouhé desetileté periodě. Otázka náboženského vyznání je zde zkoumána pouze fakultativně. V průběhu dlouhotrvajícího komunistického režimu navíc nebyla zjišťována vůbec.³³

Jak jde vidět z níže příkládaného grafu, prošla česká společnost v otázkách religiozity značnými změnami.³⁴ Zatímco v první polovině 20. století dosahoval podíl věřících hodnot kolem 90 %, z výsledků z roku 2011 vyplývá, že se tento podíl zmenšil na pouhých 13,9 %. 34,2 % populace je nevěřících a jelikož byla otázka dobrovolná 45,2 % své vyznání neuvedlo vůbec.³⁵



Obr. 7 Vývoj počtu obyvatel podle vztahu k víře v letech 1921 - 2011³⁶

Dalším základním strukturním prvkem kulturních znaků společnosti je národnost. Je chápána jako kmenová příslušnost a jejím hlavním vnějším znakem je zpravidla mateřský jazyk.³⁷ Stejně jako v případě náboženské struktury je zjistitelná pouze na základě SLDB. Česká společnost prošla v průběhu 20. století velmi výraznými změnami i z pohledu národnostní struktury. Z výsledků censusu provedeného v roce 1921 vyplývá, že k české

³³ *Národnostní struktura obyvatel* [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-08-02].

Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf>

³⁴ *Historie sčítání lidu na území České republiky II* [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-25-09]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/historie_scitani_lidu_na_uzemi_ceske_republiky_ii

³⁵ *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu - 2011* [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-25-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>

³⁶ ŠKRABAL, Josef. *NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU*. Praha, 2014. Dostupné také z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

³⁷ *Národnostní struktura obyvatel* Český statistický úřad, 2014 [online]. Praha 10: [cit. 2016-08-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf>

národnosti se přihlásilo 67,6 % obyvatel. Druhou nejpočetnější národnostní skupinou pak byli Němci s 30,6 %. Pro geopolitické prostředí České republiky byla tato situace naprosto přirozeným vyústěním několik set let trvajícího společenského vývoje. Poválečné události spojené s nuceným vysídlením naší německé menšiny a likvidace židovské menšiny v průběhu druhé světové války jsou hlavními kreačními činiteli dnešní, značně homogenní, české společnosti. Dle SLDB z roku 2001 bylo 94,2 % obyvatelstva české národnosti, v roce 2011 to pak bylo již jen 64,3 %. Tyto výsledky jsou ovlivněny zejména častým využíváním možnosti ponechat otázku bez odpovědi, kterou využilo 25,3 % všech dotazovaných.³⁸

1.4. Dynamika české společnosti

Jak jsme již výše uváděli, rozebíraný soubor biologických a kulturních znaků české společnosti nelze posuzovat „tady a teď“. Je nutné nahlížet na něj v širším časoprostorovém kontextu. Výše uváděný rámec biologických a kulturních znaků české společnosti proto sám o sobě působí poněkud neúplným dojmem. V rámci této části práce se tedy budeme zabývat dynamikou české společnosti a pokusíme se tak doplnit celkový kontext výše popisovaných společenských aspektů.

1.4.1. Přirozený pohyb společnosti

Základními prvky determinujícími přirozený pohyb společnosti jsou především porodnost a úmrtnost. V první části této podkapitoly se budeme zabývat zejména jejich podmiňujícími faktory, mezi které patří mimo jiné fenomén sňatečnosti a rozvodovosti. Vývoj tohoto souboru společenských ukazatelů prošel v posledních dvou desetiletích velmi dynamickým obdobím, specifickým pro země, procházející transformací od socialistického k liberálnímu společenskému systému.

Do roku 1989 byla úroveň sňatečnosti poměrně vysoká. U žen činila 96 – 97 %, u mužů pak 90 – 95 %. Jak již bylo výše částečně naznačeno, pro vstup do manželství v České Republice byl charakteristický relativně nízký věk obou novomanželů. U žen to bylo 20 – 21 let, u mužů pak 24 – 25 let. Tato situace se v průběhu 90. let začala velmi výrazně měnit a tento trend pokračuje až dodnes.³⁹ V roce 2016 již průměrný věk při uzavření prvního

³⁸ Tamtéž

³⁹ Demografie: ANALÝZA: Ke změnám sňatkového chování. *Demografie* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=232

sňatku u žen dosáhl 28 let a u mužů 30 let. Jestliže v 80. letech jejich absolutní počet přesahoval ročně 80 000, dle údajů z roku 2016⁴⁰ to bylo již pouze 50 800.⁴¹

Manželský svazek může být ukončen buď rozvodem nebo smrtí jednoho z manželů. Před rokem 1949 mohlo být manželství ukončeno (1) rozvodem, který vylučoval uzavření dalšího sňatku a (2) rozlukou, která vstup do dalšího manželství připouštěla. Zákonem o právu rodinném z roku 1949 se však právní způsob zániku manželství unifikuje a jako jediný způsob se zavádí staronový institut rozvodu, v jehož případě záleží nově pouze na vůli rozvedených partnerů, jestli a kdy opětovně uzavřou manželství.⁴²

I přesto, že naše společnost od konce 80. let zaznamenala výrazný nárůst míry rozvodovosti, tento fenomén nebyl způsoben tím, že by došlo k dramatickému nárůstu počtu rozvodů. Naopak absolutní hodnota počtu rozvedených manželství je jedním z mála demografických ukazatelů, který zůstal po změně režimu více méně nezměněný.⁴³ Příčiny negativního vývoje míry rozvodovosti jsou tedy spojeny především se snižujícím se počtem uzavíraných sňatků, což má ve svém konečném důsledku i své konsekvence v paradoxním zvyšování průměrné délky trvání manželství. V roce 1991 skončil v České republice svazek muže a ženy soudním rozhodnutím v průměru po 10,3 letech, v roce 2002 pak po 11,7 letech a v roce 2016 trvalo manželství v průměru 13,1 let.⁴⁴

Na vývoji této skupiny ukazatelů se podílí i rozvoj fenoménu uzavírání tzv. „manželství na zkoušku“, kdy nesezdané páry sdílí společnou domácnost. Tento typ soužití však nemusí nutně znamenat odmítání manželství. Jednotlivé páry plánují, že jednou do manželství vstoupí. Počet takto žijících dvojic se neustále zvyšuje a neustále roste i míra tolerance vůči tomuto jevu ze strany společnosti.⁴⁵ Otázkou bez odpovědi však zůstává, jaký dopad na soubor výše zmiňovaných společenských ukazatelů tento fenomén fakticky má. Na jednu stranu v jeho důsledku dochází k poklesu uzavírání nových manželství, na stranu druhou by však z pochopitelných důvodů, mimo jiné díky tomuto fenoménu, mělo docházet i k poklesu absolutního počtu rozvodů. Dle našeho názoru a vzhledem k výše uvedenému problematiku sňatečnosti a rozvodovosti nelze uzavřít jasným hodnotícím soudem.

⁴⁰ V roce 2016 bylo dle údajů z Českého statistického úřadu uzavřeno nejméně sňatků za posledních osm let.

⁴¹ Pohyb obyvatelstva - rok 2016: Sňatků nejméně za posledních osm let. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-rok-2016>

⁴² Sňatečnost. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20554219/400713a2.pdf/03baefc2-6570-4828-a867-eb0c90ce5187?version=1.0>

⁴³ KAČEROVÁ, Eva. Jaká byla v České republice sňatečnost a rozvodovost? *Statistika & My*. Praha: Český statistický úřad, 2012(6), 28. -29.

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. s. 26 – 47.

V hodnocení jejího vlivu na náš společenský systém proto zůstaneme v rámci této práce indiferentní.

Základní složkou demografické reprodukce populací je porodnost závisící jak na množině vnějších faktorů, jako je například populační politika státu, bytová situace, uplatnění na trhu práce či hodnotový systém partnerů, tak i na schopnosti obou partnerů zplodit potomky. Silné ročníky z období 70. let, kdy porodnost například v letech 1974 – 1975 dosahovala 180 000 dětí, byly vystřídány populačně velmi slabými ročníky let 90. V roce 1991 se narodilo 129 000 dětí, o rok později to bylo již o 7000 méně a v roce 1995 počet živě narozených dětí poprvé klesl pod sto tisícovou hranici. Tím však pokles počtu živě narozených dětí nepřestával. V roce 1999 klesl na historické minimum 89 774. Přes 100 000 dětí se opět narodilo až v roce 2005, kdy své rodiny začaly zakládat takzvané Husákovi děti⁴⁶. Pro účely prostého zachování populace byla hodnota úhrnné plodnosti⁴⁷, vzhledem k aktuální úmrtnosti, dostačující naposledy v roce 1979.⁴⁸

1.4.2. Fenomén migrace v České republice

I přes výrazná omezení v oblasti imigrační politiky v období posledních několika let je, viděno prostřednictvím údajů získaných Českým statistickým úřadem, přístup k české společnosti pojmán stále velmi otevřeně.⁴⁹ Pro země, jakými jsou Ukrajina, Vietnam a Rusko se ČR stala cílovou zemí.⁵⁰ Evidentní je to na trhu práce, pro který je od počátku 90. let charakteristický nový trend v podobě zvyšujícího se podílu zaměstnanců s cizím státním občanstvím.⁵¹ Ne jinak tomu je i v případě celkového počtu obyvatel ČR, který k 30. 6. 2016 činil 10 578 820, což je o 291 820 lidí více, než před deseti lety.⁵² Tento početní nárůst českého obyvatelstva je v souvislosti s výše popisovanou problematikou nízkých

⁴⁶ Lidé narození v silné populační vlně v 70. letech 20. století.

⁴⁷ Počet narozených dětí na jednu ženu.

⁴⁸ SVOBODOVÁ, Hana, Eduard HOFMANN a Antonín VĚŽNÍK. *VYBRANÉ KAPITOLY ZE SOCIOEKONOMICKÉ GEOGRAFIE ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. Brno, 2013 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://elportal.cz/>) <http://is.muni.cz/elportal/?id=1104084>. Masarykova Univerzita.

⁴⁹ Cizincům se vzdálí šance na české občanství, kritici se bojí moci úřadů. *Idnes.cz: zprávy* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 2012 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/neziskovky-kritizuji-zakon-o-statnim-obcanstvi-fu7-/domaci.aspx?c=A120222_151817_domaci_jj

⁵⁰ *Strategie migrační politiky České republiky*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2015.

⁵¹ HORÁKOVÁ, M. Mezinárodní pracovní migrace v ČR, Bulletin č. 26, Praha: VUPSV, 2011

⁵² Vybrané demografické údaje v České republice. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z:

https://www.czso.cz/documents/10180/46173161/32018117_0101.pdf/a5646c99-f461-4421-a3f3-92c3910fa940?version=1.2

přirozených přírůstků důsledkem právě imigrace cizinců, kterých v ČR žije o 54 % více než před deseti lety a jejich počet se blíží k půl milionu.⁵³

Pozitivní migrační saldo spolu s evropskou integrací, která s sebou přináší fenomén evropského občanství a Schengenský prostor, způsobuje stále větší stírání rozdílů mezi dílčími společnostmi jednotlivých evropských států. Soubor těchto skutečností se spolu s fenoménem globalizace často velmi intenzivně podílí právě na vzniku multikulturní společnosti, jejíž rozvoj by byl, zejména v souvislosti s národnostním vývojem v období první poloviny dvacátého století, pro celý středoevropský prostor zřejmě tím největším populačním paradoxem. Již zdaleka nejde jen o nalezení hodnotových průsečíků jednotlivých, vůči sobě dříve jasně vymežitelných kulturních celků. Tento problém se u nás navíc v poslední době z abstraktní, pro běžného člověka dříve vzdálené mezinárodněpolitické úrovně transformoval v soubor relativně konkrétních otázek, o jejichž zodpovězení se dnes již v rámci svých politických programů pokouší prakticky každá, v ČR významnější politická strana.⁵⁴

Zejména v posledních několika desetiletích je náš společenský systém velmi intenzivně ovlivňován rozvojem historicky zcela unikátního fenoménu „*globální společnosti*“. Jednotlivé kultury, typické vlastním souborem etických kritérií, poprvé sdílí stejné životní prostředí.⁵⁵ Jsme svědky vzniku nové globální kultury, jež se začala formovat následkem dynamických přeměn společnosti započatých již v dobách průmyslové revoluce v období druhé poloviny 19. století.

Míra ochoty jednotlivých společenských celků nalézat kulturní kompromisy, jež by položily základ nové multikulturní společnosti, bude v následujících desetiletích zřejmě jednou ze základních determinant životaschopnosti budoucí evropské společnosti. V případech, kdy na pozadí tohoto celospolečenského snažení dojde ze strany několika subjektů k jakémukoli protiprávnímu či nemorálnímu chování, je povinností společnosti toto jednání odsoudit. Neměli bychom přitom ale zapomínat, že jde stále o selhání jednotlivce. Bez ohledu k jeho náboženské, rasové, občanské či jiné příslušnosti jej proto musíme soudit jako jednotlivce. Jakýmkoli odsuzováním celého kulturního okruhu v konečném důsledku pouze popíráme naše vlastní přesvědčení. Princip vzájemné tolerance a presumpce nevinny

⁵³ Data - počet cizinců: Cizinci v ČR v letech 2004 - 2016 (stav k 31. 12.). *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu

⁵⁴ Jasně a přehledně srovnání. Programy, kandidáti, témata, výsledky. Vše na jediném místě.: Hlavní témata. *Volební revue 2017* [online]. Londýn: BS&G – Brands Startups & Graphics –, 2017 [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://volebnirevue.cz/>

⁵⁵ HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 159. Politologie (Eurolex Bohemia).

patří do širokého katalogu hodnot, na nichž je naše demokratická společnost založena. Pakliže s nimi argumentujeme, v případě účasti našich ozbrojených složek na území cizích států, tím důsledněji by měly být uplatňovány v rámci našeho životního prostředí. Nebudeme-li v tomto úsilí dostatečně důslední, bude docházet ke stále větší vulgarizaci hodnot, na nichž jsou položeny základy naší společnosti.

2. Politický systém České Republiky

V první části této kapitoly se pokusíme nejprve v obecné rovině vymezit aktuální stav českého politického systému. V její druhé části se pak budeme zabývat konkrétními oblastmi politického systému ČR, jež by ve své podstatě měly být politickou reakcí na výše vymezený soubor problémových aspektů české společnosti. Rodinnou politikou se naše politická reprezentace snaží pozitivně působit na jevy identifikované v rámci podkapitol, jež se zabývají biologickými znaky společnosti a jejím přirozeným pohybem. Důchodová politika by v sobě naopak měla zahrnovat reakce politického systému na soubor těchto negativních fenoménů. Na závěr se budeme věnovat rovněž i problematice migrace a migrační politiky.

2.1. Demokracie v prostředí ČR

Česká republika by se po turbulentním transformačním období na přelomu 80. a 90. let minulého století dala charakterizovat jako unitární, demokratický stát s parlamentním politickým systémem založeným na principu dělby moci.⁵⁶ Zákonomádná moc je reprezentována Parlamentem ČR složeným z Poslanecké sněmovny a Senátu. Parlament v rámci legislativního procesu projednává a schvaluje zákony. Mezi hlavní orgány moci výkonné patří vláda a prezident ČR. Prezident by měl reprezentovat stát navenek a představovat morální a politickou autoritu. Vláda, v jejímž čele stojí premiér, jakožto vrcholný orgán exekutivy, vykonává skrze jednotlivá ministerstva moc výkonnou. Moc soudní je pak vykonávána skrze soustavu obecných soudů skládající se z okresních, krajských, vrchních a nejvyšších soudů a prostřednictvím soudu Ústavního. Úkolem soudní moci je poskytovat ochranu právům a rozhodovat o vině a trestu za trestné činy. Zvláštní postavení má Ústavní soud, jehož úkolem je ochraňovat ústavnost.⁵⁷

V posledních několika desetiletích se začíná zdát obecné dělení politických systémů na totalitní, autoritářské a demokratické až přespříliš zjednodušující a to především v souvislosti s dovršením takzvané Třetí demokratizační vlny na přelomu 80. a 90. let

⁵⁶ PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří. Ústava a ústavní řád České republiky : Svazek I.:Ústava České republiky. Praha : Linde Praha, 1994. s. 38.

⁵⁷ JIRÁSEK, Jiří. *Ústavní základy organizace státu*. Praha: Leges, 2013. s. 128 - 310.

minulého století.⁵⁸ Na tento fenomén upozorňuje ve své knize *Od totality k defektní demokracii* i Michal Klíma, který český politický systém rozvíjející se v unikátním postkomunistickém prostředí definuje jako prostředí takzvané defektní demokracie. Ve své podstatě tak upozorňuje na skutečnost, kterou mnozí z nás již možná dávno cítili, s největší pravděpodobností ji jen neuměli dostatečně dobře pojmenovat. Tradiční politologické kategorie a přístupy, které vycházely z reálií 19. a 20. století ve středoevropském postkomunistickém prostředí pozbývají platnosti a tak ani demokracie již neznamena všude totéž.⁵⁹ Proto, aby pomyslný metr zůstal metrem stejně tak jako v ČR například i ve Velké Británii a demokracie se postupně nestala jen dalším vyprázdněným pojmem, jeví se jako nutné rozlišovat její další subkategorie. Pro české prostředí se v posledních letech stala typická především takzvaná *neliberální a defektní demokracie*.⁶⁰

Neliberální demokracie je, v rámci středoevropského prostoru, nejrozšířenější podtyp defektní demokracie. Dominantní hybnou silou, podílející se na její výstavbě jsou především soukromé korporace. Právě jim se podařilo v období po roce 1989 postupně získat značný vliv na relevantní politické strany, kterým se ve své době dlouhodobě dařilo participovat na moci. S jejich pomocí velmi intenzivně využívaly veřejné zdroje. Kontrolní společenské mechanismy se jim navíc, alespoň ve vztahu k nim samotným, podařilo učinit ne zcela dostatečně akceschopnými. De-iure zde tak sice vládly demokraticky zvolené politické strany, držitelem faktické moci se však zprostředkovaně stala zóna takzvaného „nekalého byznysu“, jak tyto společenské struktury Klíma nazývá. „*Neliberální demokracie v České republice se proto vyznačovala porušováním principu vlády zákona a konkrétně následujícími tendencemi: oslabováním prvků systému brzd a protivah v rámci dělby moci, oslabováním právního prostředí ve smyslu nedostatečné vymahatelnosti práva, a konečně oslabováním pravidel rovné a otevřené soutěže v politice a i v ekonomice.*“⁶¹ I když se tedy formálně jednalo o demokracii, obsahově byla pouze omezená, neliberální a tedy defektní. Jelikož Klíma hovoří o tomto fenoménu v souvislosti se dvěma posledními volebními obdobími, je jím popisovaná situace velmi přílehlavá i pro soudobou politickou realitu a tedy mimořádně aktuální.

⁵⁸ HUNTINGTON, Samuel. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2008, 48 - 53.

⁵⁹ KLÍMA, Michal. *Od totality k defektní demokracii: privatizace a kolonizace politických stran netransparentním byznysem*. Praha: Slon, 2015, s. 15.

⁶⁰ Tamtéž s. 27

⁶¹ Tamtéž s. 28

Ne jinak je tomu i v případě druhé uváděné subkategorie, o které Klíma ve své monografii hovoří, jako o „*delegativní demokracii*“. Ta se může ve společenském systému může projevat, do jisté míry jako další vývojové stádium demokracie neliberální. Dochází k tomu za situace, kdy velmi výrazná persona v čele moci výkonné ztlačí rovnováhu v dělbě moci v neprospěch moci zákonodárné či soudní. K této situaci v Česku došlo v červnu roku 2013, kdy prezident Miloš Zeman využil tehdejší politické krize a na šest měsíců jmenoval nelegitimní prezidentský kabinet. Dle Klímy se jednalo o závažný pokus ze strany hlavy státu o narušení ústavních pravidel parlamentní formy vlády a dočasný nástup autoritářských tendencí.⁶²

2.2. Rodinná politika

*Na úrovni politické byl vývoj české rodiny v letech 1948 – 1989 poznamenán především trvajícím tendencí státní ingerence do všech soukromých oblastí lidského života.*⁶³ Rok 1989 s sebou přinesl rozsáhlé společenské změny popisované v první části této práce, které měly svůj dopad i v oblasti rodinného chování české populace. Nástup Druhého demografického přechodu a pro něj typických projevů v podobě klesající sňatečnosti, plodnosti a klesající úmrtnosti, jež jsou doprovázeny odkladem uzavírání manželství do pozdějších fází života, má ve svém konečném důsledku i velmi zásadní vliv na celkový přirozený přírůstek české populace. Soubor těchto společenských fenoménů by se měl zcela nepochybně odrazit i v oblasti polistopadové rodinné politiky.⁶⁴

Základním skladebným prvkem společnosti je rodina, což je také hlavním důvodem zvláštní pozornosti, která jí právě skrze rodinnou politiku bývá ze strany států věnována. Záměrné institucionalizované působení na právní, ekonomické a sociální prostřední rodin a její členy, zajišťuje rodině zvláštní ochranu ze strany státu. Nedílnou součástí této ochrany je garantování práv na svobodu a sebeurčení jejich členů.⁶⁵ Komplexní a účinná prorodinná politika vychází z přesvědčení, že péče o děti a jejich výchova není jen privátní záležitostí rodiny, ale i důležitým prvkem kvalitního rozvoje společnosti. *Pomoc státu a společnosti rodinám s dětmi musí být pojímána jako významná sociální investice do budoucího rozvoje celé společnosti, nikoli jen jako zátěž pro státní rozpočet.*⁶⁶

⁶² Tamtéž s. 28 – 29.

⁶³ *Národní zpráva o rodině*. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 16

⁶⁴ *Koncepce rodinné politiky verze 5.1*. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2016. s. 1

⁶⁵ KREBS, V. A KOL. *Sociální politika*. Praha: ASPL a.s., 2007. s. 348

⁶⁶ *Národní koncepce rodinné politiky*. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 4

2.2.1. Přímá finanční podpora rodiny

Finanční podpora je dnes jedním ze základních typů podpůrných opatření v oblasti rodinné politiky. V zásadě ji můžeme rozdělit do dvou oblastí, a sice na přímou a nepřímou finanční podporu. První jmenovaná má formu dávek sociálního zabezpečení a podrobněji se jí budeme věnovat v rámci této kapitoly. Do této kategorie lze zahrnout rovněž finanční podporu z oblasti nemocenského pojištění ve vztahu k rodině. Druhým jmenovaným typem finanční podpory jsou daňová opatření, která na rozdíl od dávek sociální podpory, zvýhodňují spíše úplné rodiny a především pak manželské páry s dětmi.⁶⁷

2.1.1.1. Dávky státní sociální podpory

Sociální podpory se rodině ze strany státu dostává zejména v rámci druhého pilíře sociálního zabezpečení. Pilíř státní sociální podpory je koncipován jako podpůrný mechanismus, v rámci něhož je rodina pojímána jako celek společně posuzovaných osob a to rodičů a nezaopatřených dětí společně žijících v jedné domácnosti. Základními prostředky v oblasti státní sociální podpory jsou Rodičovský příspěvek, Přídavek na dítě, Porodné, Pohřebné a Příspěvek na bydlení. Jelikož příspěvek na bydlení ani pohřebné přímo nesouvisí s problémovými aspekty české společnosti rozebíranými v úvodní části této práce, budeme se dále zabývat výhradně prvními třemi uváděnými⁶⁸

Rodičovský příspěvek si může nárokovat rodič, který po celý kalendářní měsíc řádně, celodenně a osobně pečuje o dítě, jež je nejmladší v rodině. Tento příspěvek rodiči náleží nejdéle do věku čtyř let dítěte nebo vyčerpání částky 220 000 Kč.⁶⁹ Nejedná se o testované dávky, v jejich případě tedy není nutnost zkoumat předchozí příjem rodiny. Na rozdíl od peněžité pomoci v mateřství může tento příspěvek pobírat jak matka, tak i otec. Rozhodnutí o osobě příjemce této dávky je tedy plně v kompetenci rodiny. Výši příspěvku lze navíc každé tři měsíce měnit, a tak si i prodlužovat či zkracovat délku doby, po kterou bude dotčená osoba příjemcem této dávky.⁷⁰ Příjmy rodičů nepodléhají žádnému dohledu. Příjemce

⁶⁷ *Národní zpráva o rodině*. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 112

⁶⁸ Tamtéž str. 115 - 119

⁶⁹ *Zákon o státní sociální podpoře*. In: Sbírká zákonů České republiky, 1995, číslo 117

⁷⁰ Právo terénní a sociální práce. *Člověk v právu* [online]. Praha: Člověk v Tísni, 2017 [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://clovekvpravu.cz/pravo-socialniho-zabezpeceni-301/davky-statni-socialni-podpory-aktualizovano-k-112012-303/uvod-davky-a-jejich-rozdeleni-558>

příspěvku tedy může zlepšovat finanční rodinnou situaci docházkou do zaměstnání. Po dobu své nepřítomnosti však musí zajistit péči o dítě jinou osobou.⁷¹

Základní dávkou dlouhodobého charakteru je Přídavek na dítě. Má být poskytován rodinám s nezaopatřeným dítětem a to za účelem finanční kompenzace nákladů spojených s jejich výživou a výchovou. Jelikož se jedná o testovanou dávku, vzniká na ni nárok v případě nezaopatřeného dítěte, které žije v rodině, jejíž celkový příjem je nižší než 2,4 násobek životního minima.⁷² Rozhodným obdobím pro určení nároku na tuto dávku je rok předcházející roku, v němž má docházet k pobírání Příspěvku na dítě. Jeho výše je určena dle věku dítěte a to pro děti (a) ve věku do šesti let 500 Kč, (b) věku od šesti do patnácti let 610 Kč a (c) ve věku od patnácti do dvaceti šesti let 700 Kč.⁷³

Vedle samotné výše tohoto příspěvku je diskutabilním zejména způsob, jakým dochází k určení okruhu osob, které na něj mají nárok. Tento byl zaveden v souvislosti se sociální reformou v 90. letech. Jak z výše uvedeného vyplývá, jedná se, namísto poskytování kompenzace nákladů spojených s výchovou dítěte, spíše o určitou formu sociální pomoci nízkopříjmovým rodinám a to bez ohledu na fakt, že tuto formu státní podpory přijímá kolem 85% českých rodin. V konečném důsledku pak dochází také k diskriminaci manželských rodin a to především v souvislosti se způsobem zjišťování a kontroly celkových příjmů domácnosti. S ohledem na výše uváděné problémy je na politické úrovni rozebírána možnost zavedení plošného přídavku.⁷⁴

Poslední sociální dávkou přímo reagující na soubor negativních společenských fenoménů popisovaných v úvodní části této práce je porodné. Dávka je opět určena výhradně nízkopříjmovým rodinám, kdy pro určení nároku je rozhodná výše příjmů v rodině, jehož výše nesmí být vyšší než 2,7 násobek životního minima, přičemž příspěvek je vázán na narození prvního nebo druhého živého dítěte.⁷⁵ Účelem této sociální dávky má být náhrada nákladů vynaložených v souvislosti s příchodem nového potomka a jeho výše činí v případě prvního narozeného dítěte 13 000Kč, v případě druhého pak 10 000Kč.⁷⁶

⁷¹ Rodičovský příspěvek. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Státní sociální podpora* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

⁷² *Zákon o státní sociální podpoře*. In: Sbíрка zákonů České republiky, 1995, číslo 117

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ *Národní zpráva o rodině*. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 126

⁷⁵ *Zákon o státní sociální podpoře*. In: Sbíрка zákonů České republiky, 1995, číslo 117

⁷⁶ Tamtéž

2.1.1.2. Dávky nemocenského pojištění ve vztahu k rodině

Dnes již nepostradatelnou složku sociálního zabezpečení tvoří sociální pojištění, jehož troj pilířová struktura se skládá z důchodového pojištění, nemocenského pojištění a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. V rámci této podkapitoly se budeme věnovat některým oblastem nemocenského pojištění, jež vhodně doplňují nástroje finanční podpory státu směřující k stimulaci přirozeného přírůstku české společnosti.

Nejcharakterističtější dávkou nemocenského pojištění ve vztahu k rodině je Peněžitá pomoc v mateřství (dále jen PPM). Jejím účelem je kompenzace příjmu v období, kdy v souvislosti s těhotenstvím a následnými prvními měsíci mateřství dochází k výpadkům na straně příjmové složky rodinného rozpočtu. Poskytuje se po dobu 28 týdnů⁷⁷ a to od počátku šestého, nejdříve však osmého týdne před očekávaným datem porodu. Mezi základní podmínky nároku na tuto dávku patří: (a) v den, od něhož je dávka přiznána musí trvat účast na nemocenském pojištění nebo ochranná lhůta (b) v posledních dvou letech musí trvat účast na nemocenském pojištění, a to alespoň v době 270 dní.⁷⁸ Česká republika patří v celosvětovém srovnání mezi země s nejdelším obdobím, po kterém lze nárokovat PPM. V evropském srovnání však zaostává co do výše, kdy běžnou praxí bývá úhrada podílu kolem 90–100 % příjmů ze zaměstnání.⁷⁹

Mezi další dávky nemocenského pojištění ve vztahu k rodině můžeme řadit Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství, jež slouží k vyrovnání poklesu příjmu v souvislosti s přeřazením na jinou práci v období těhotenství popřípadě po porodu například v souvislosti s kojením ženy. Dále pak Ošetřovné, jež je vypláceno zaměstnanci, který musí ošetřovat nemocného člena domácnosti nebo pečovat o zdravé dítě mladšího deseti let, protože školské nebo dětské zařízení bylo uzavřeno, dítěti byla nařízena karanténa nebo osoba, která o dítě jinak pečuje, sama onemocněla.⁸⁰

⁷⁷ U pojištěnky, která porodila dvě a více dětí 37 týdnů.

⁷⁸ Nemocenské pojištění. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/7>

⁷⁹ *Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice*. Brno: Masarykova univerzita v Brně pro Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, 2005, s. 30.

⁸⁰ Nemocenské pojištění. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/7>

2.2.2. Nefinanční podpora

Mezi hlavní determinanty podílející se na klesající porodnosti a celkovém stárnutí české populace patří, tak jak je popsáno v první části této práce, mimo jiné i změna hodnotového žebříčku polistopadových generací mladých lidí. S uplatněním jisté míry simplifikace lze tvrdit, že právě touha po seberealizaci, ať už v podobě vzdělávání, rozvoje kariéry nebo cestování, jsou v příčinné souvislosti se změnou reprodukční strategie mladých lidí. Právě institucionální podpora rodin je dle mého názoru nástrojem, jehož efektivním uplatňováním by stát měl být schopen usnadnit kombinaci antagonisticky působící touhy po rodině a seberealizaci mladých lidí.

Celkový podíl rodin pobírajících sociální dávky se především v důsledku růstu příjmů za posledních osm let mnohonásobně snížil. Přídavky na děti dnes již mají spíše charakter chudinské dávky. I přesto, že je většina těchto příspěvků orientovaných především na ranou fázi rodičovství, jsou z pohledu podpory porodnosti spíše nedostatečnými.⁸¹ Vhodná institucionální pomoc státu se zvládáním rodičovských povinností může pomoci vyřešit problém harmonizace role rodičovské s touhou po budování kariéry a zároveň snížit výpadky finančních příjmů v době čerpání rodičovského příspěvku. Systém kolektivních zařízení péče o děti předškolního věku je v České republice zajištěn prostřednictvím mateřských škol, které jsou provozovány dle školského zákona a jsou zapsány do školského rejstříku, neškolských zařízení provozovaných na základě živnostenského zákona nebo dle obecně platných právních předpisů a od konce roku 2014 nově rovněž prostřednictvím dětských skupin. Výhodou dětských skupin, ve srovnání s mateřskými školami je menší zatíženost legislativními požadavky, jež přispívá k vyšší variabilitě poskytovaných služeb a flexibilitě s ohledem na potřeby rodičů. Nejedná se o podnikatelskou činnost a tyto instituce nejsou zřizovány za účelem zisku. Smyslem a účelem zákona o dětské skupině je zvýšení místní i cenové dostupnosti služeb péče o děti. Na počátku roku 2017 bylo registrováno již 270 dětských skupin nabízejících 3500 míst pro děti předškolního věku.⁸²

V současné době Ministerstvo práce a sociálních věcí pilotně testuje rozvoj takzvaných mikrojeslí zahrnujících profesionální péči o děti od šesti měsíců do čtyř let věku v kolektivu maximálně čtyř dětí. Výhodou těchto zařízení má být zejména individuální přístup k dítěti, který je většinou rodičů v tomto věku preferován.⁸³ Pomoc s péčí o dítě je zajišťována rovněž prostřednictvím individuální péče o děti předškolního věku, která bývá

⁸¹ *Zpráva o rodině 2017*. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 7

⁸² Tamtéž s. 136

⁸³ Tamtéž s. 139

nejčastěji v gesci chův vykonávajících svou činnost rovněž buďto na základě živnostenského zákona nebo obecně platných právních předpisů.⁸⁴

2.3. Důchodová politika

Ve srovnání s rodinnou a migrační politikou stojí důchodová politika na opačné straně řetězce fenoménů spojených s vývojem biologických a kulturních znaků společnosti. S ohledem na výše uvedené můžeme rodinou i migrační politiku chápat jako snahu o určitý způsob státní stimulace rostoucího počtu ekonomicky aktivních osob podílejících se svou činností na hospodářství České republiky. Jejich pomocí se tedy snažíme řešit, ať už s větším či menším úspěchem příčiny nepříznivého demografického vývoje z období posledních dvou desetiletí. Důchodová politika je pak spíše nástrojem k řešení negativních důsledků spojených s celkovým stárnutím české populace.

Elementárním prvkem ne příliš diverzifikovaného českého důchodového systému je povinný systém důchodového pojištění organizovaný státem. Příjem z něj pobírá takřka každý občan České republiky v důchodovém věku a tvoří dominantní část příjmové složky českých důchodců.⁸⁵ Účelem důchodového pojištění je částečná náhrada příjmů, o které jedinec přišel v souvislosti s nástupem do důchodu, vznikem invalidity či při jeho úmrtí. V rámci důchodového pojištění ČR rozlišujeme dvojí druh příspěvků a to dávky přímé a nepřímé. Přímé dávky důchodového pojištění jsou poskytovány osobě pojištěné a jedná se o starobní a invalidní důchod. Nepřímé dávky jsou pak určeny pro pozůstalé pojištěné osoby a patří zde vdovský a sirotčí důchod. Tyto sociální dávky tvoří stále základ českého důchodového systému, jehož dominantním charakteristickým rysem zůstává i nadále mezigenerační solidarita a přerozdělování. Průběžný způsob financování, založený na redistribuci části příjmové složky ekonomicky aktivních lidí se stal, zejména v období posledních několika let, předmětem rozsáhlé kritiky z řad politiků i demografických prognostiků.⁸⁶ První vládou, která se pokusila o systémové řešení celé koncepce byla vláda premiéra Petra Nečase, která v roce 2013 zavedla takzvaný II. pilíř důchodového pojištění, založený na dobrovolném spoření. Způsob realizace a značná nedůvěra ze strany veřejnosti nakonec vedly k jeho následnému zrušení vládou premiéra Bohuslava Sobotky v roce

⁸⁴ *Zpráva o rodině 2017*. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s 140

⁸⁵ Důchodové pojištění. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3>

⁸⁶ DURDISOVÁ, Jaroslava, *Sociální politika v ekonomické praxi: (vybrané problémy)*. Praha: Oeconomica, 2005, s. 98 - 99.

2016.⁸⁷ Parlament následně provedl pouze další z řady dílčích reformních opatření v této oblasti, kdy nově vymezil mezní hranici pro odchod do důchodu věkem 65 let.⁸⁸

Aktuálně je tedy důchodový systém založen pouze na I. a III., původně doplňkovém pilíři. První pilíř vychází z výše uváděného průběžného financování, založeného na mezigenerační solidaritě. Třetí pilíř je pak založen na dobrovolném investování do fondových společností s doprovodnou podporou státu ve formě státních příspěvků a daňových úlev. Tento druh spoření využívá poměrně velké množství investorů. Spořit v něm se rozhodlo téměř 4,7 milionu občanů ČR, přičemž 20 procentům přispívá též zaměstnavatel. Problémem tohoto spořicího nástroje je však nízká výše účastnických příspěvků, která za této situace nemůže mít pro budoucí vývoj výše důchodů žádný podstatný význam.⁸⁹ V souvislosti s příchodem výše popisovaného druhého demografického přechodu tak český důchodový systém i nadále postrádá koncepční reformu stále více neúnosného financování.

2.4. Migrační politika

Migrace je od nepaměti elementární součástí celosvětového společenského vývoje. Migrační politiky, reagující zejména na přeshraniční pohyb obyvatelstva, byly konstituovány až v souvislosti se vznikem sítě národních států, dědictvím třicetileté války a vývojem institutů národnosti a státní příslušnosti, jež byl dokončen v období 19. a 20. století.⁹⁰ Proces přeshraniční migrace podléhá celé řadě faktorů, jež se podílejí na konečném rozhodnutí migrantů o případném přesunu centra jejich zájmů do jiné země. Vedle osobních faktorů každého migrujícího jedince, jakými jsou například jeho pohlaví, věk, vzdělání či zdraví, jsou pro konečné rozhodnutí rovněž důležité i parametry cílové země a to včetně celkové míry tolerance místní většinové populace vůči nově příchozím cizincům.⁹¹

Migrační politiku jednotlivých zemí nelze chápat pouze ve smyslu přesunu obyvatelstva z místa A do místa B. Zejména z pohledu cílových států je za její nedílnou

⁸⁷ Důchodová reforma. *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Economia, 2017 [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/politika/duchodova-reforma-penzijni-fondy-penze/r~i:wiki:1111/>

⁸⁸ Kabinet jednomyslně schválil strop pro odchod do důchodu na 65 let. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2017 [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1897872-kabinet-jednomyslnne-schvalil-strop-pro-odchod-do-duchodu-na-65-let>

⁸⁹ MELENEC, Lubomír. *Koncepce důchodového pojištění a česká důchodová reforma*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce JUDr. Jana Zemanová.

⁹⁰ RABUŠIC, L.: *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. str. 8

⁹¹ DRBOHLAV, D.: *Mezinárodní migrace obyvatelstva–pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů)*. In *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. str. 25

součástí považován i proces začlenění nově příchozích do majoritní společnosti. Domnívám se, že právě následující proces integrace je do značné míry rovněž definičním kritériem míry úspěšnosti celé migrační politiky. Jedná se o dlouho trvající proces, na jehož konci by měl panovat stav vzájemného respektu a tolerance mezi nově příchozími a původními obyvateli. Úspěšnost tohoto komplexního a poměrně složitého procesu je založena zejména na třech obecných okruzích: (1) vládní politice vůči imigrantům, (2) toleranci většinové společnosti k imigrantům a (3) síle etnické komunity.⁹²

Migrační politika jednotlivých zemí stojí na neoddělitelném spojení politiky imigrační, jejímž předmětem je zejména jasné vymezení kritérií, jejichž splnění je potřeba k tomu, aby se cizinci mohli dlouhodobě či trvale usadit v hostitelské zemi a politiky integrační mající za cíl usnadnění procesu začlenění nově příchozích populačních skupin.⁹³ Napříč jednotlivými zeměmi s pozitivním migračním saldem se v přístupu k migrační politice postupně konstituovaly poměrně výrazné odlišnosti. Rozdíl se projevují zejména v integrační politice, která se dnes projevuje ve třech dominantních podobách.⁹⁴

- (1) Diskriminační model vnímá imigraci pouze jako přechodný fenomén a nedělá si proto ani ambice na začleňování imigrantů do majoritní společnosti. De-facto tak v tomto případě mluvíme spíše o praktické neexistenci integrační politiky. Tento model byl charakteristický pro Spolkovou republiku Německo do konce 90. let 20. století.
- (2) Asimilační model integrační politiky imigranty považuje za plnohodnotné příslušníky společnosti pod podmínkou, že se přizpůsobí mainstreamové kultuře. Zákon v zemích podporujících tento integrační režim nepovoluje politická uskupení založená na základě etnické, kulturní či regionální identity. Opuštění rodných kulturních znaků, mezi které patří mimo jiné i mateřský jazyk, má být kompenzován rychlým získáním politických práv a přístupem k sociálnímu systému hostitelské země. Vzhledem k vývoji v posledních letech je však otázkou, na kolik je tento systém opravdu funkční. Typickým představitelem státu s touto migrační politikou je Francie.

⁹² RABUŠIC, L...: *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. s. 33.

⁹³ BARŠOVÁ, A.: *Přistěhovalectví a liberální stát*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s. 10.

⁹⁴ DRBOHLAV, D.: Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. str. 17 – 30.

(3) Multikulturní model plně respektuje odlišnosti a kulturní subjektivitu nově příchozích imigrantů. Diverzita je skrze tento přístup chápána nikoli jako případný zdroj společenského rozkladu, nýbrž jako motor dalšího společenského vývoje. Typickým prototypem státu zastávajícího tento přístup byla v minulosti Velká Británie.⁹⁵

Základní linie české migrační politiky vyplývá z dokumentu s názvem: „Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců“ a dohled nad ní vykonává Ministerstvo vnitra České republiky. Jeho hlavním úkolem je přijímat opatření na podporu řízené legální migrace, minimalizovat nelegální migraci a zároveň koordinovat oblast integrace imigrantů v souladu s výše uváděným dokumentem.⁹⁶ Z jeho znění jsou evidentní základní rysy české migrační politiky.

Česká Republika, vzhledem k mezinárodním závazkům, jimiž je vázána, prosazuje řídicí roli státu v oblasti migrace. Migrační politika je založena na společném postupu všech státních orgánů, jakož i orgánů územní a zájmové samosprávy a na podpoře ze strany dalších subjektů zabývajících se migrací. Zaměřuje se na odstranění všech forem nelegální migrace a jiných protizákonných aktivit. Neklade překážky legální migraci a podporuje imigraci, která je pro Českou republiku přínosem. V oblasti migrační politiky se předpokládá široká účast nevládních organizací a občanské společnosti.⁹⁷

V souvislosti s migrační krizí postihující evropský prostor v průběhu několika posledních let se stále častěji otevírá otázka, na kolik skutečně může fenomén migrace efektivně pomoci s řešením výše podrobně popisovaných negativních demografických trendů.⁹⁸ Jak již bylo několikrát poznamenáno, důležitým faktorem pro úspěšnou integraci imigrantů je míra tolerance majoritní společnosti. Na první pohled se zdá, že česká společnost migračním optimismem nijak neoplyvá. Tento dojem navíc ve svých pracích potvrzuje i vědecká společnost. Gabal ve své práci upozorňuje na výrazný asimilační tlak vyvíjený v Česku vůči cizincům.⁹⁹ Jak dále vyplývá z jím vypracovaného výzkumu s názvem: „*Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních*

⁹⁵ Tamtéž

⁹⁶ AZYL, MIGRACE A INTEGRACE: Migrační a azylová politika České republiky. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

⁹⁷ Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zasady-politiky-vlady-v-oblasti-migrace-cizincu.aspx>

⁹⁸ RABUŠIC, L.: *Imigrace a migrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. s. 20-38.

⁹⁹ GABAL, I. a kol.: *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků.* Analýza byla provedena na objednávku MPSV ČR. 2004. s. 22-23.

kroků“, který byl proveden na základě požadavku Ministerstva práce a sociálních věcí, cizinci jsou českou společností přijímáni pozitivně v případech, kdy mohou být pro společnost pozitivním přínosem. Jedná se zejména o vysoce kvalifikované pracovníky nebo naopak o dělníky působících na trhu práce v oblastech, kde nabídka silně převyšuje nad poptávkou. Ve vztahu ke kulturním znakům příchozích cizinců panuje většinou přesvědčení o nutnosti absolutní asimilace. Cizinci by tedy měli umět česky, uznávat normy, zvyklosti a obecné morální hodnoty typické pro české kulturní prostředí. V tomto by navíc neměli očekávat takřka žádnou podporu ze strany většinové společnosti. Rovněž ani v oblasti politických práv není česká společnost vůči cizincům nijak štedrá. Neměli by disponovat aktivním ani pasivním volebním právem a to jak na celorepublikové, tak ani na regionální či místní úrovni. V případě, že se jim však povede splnit veškeré požadované podmínky, měli by mít možnost získat státní občanství. Z výše uvedeného tedy vyplývají jasné preference Čechů vůči asimilačnímu modelu integrační politiky.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Tamtéž

3. Postoje, předsudky a stereotypy

Jak z názvu práce vyplývá, v její praktické části se budeme věnovat výzkumu postojů. V rámci této kapitoly se proto pokusíme o jejich teoretické vymezení. Průcha postoj vymezuje jako: „*hodnotící vztah zaujímaný jednotlivcem vůči okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému, který zahrnuje i tendenci chovat se či reagovat určitým relativně stabilním způsobem.*“¹⁰¹

Postoje každého z nás se začínají formovat prostřednictvím spontánního učení již od raného dětství a v závislosti na rozvoji naší osobnosti se utvářejí v průběhu celého našeho života. Jedná se o naučené predispozice k celkové příznivé nebo nepříznivé reakci na vnější podměty. Vedle učení je dalším významným kreačním činitelem postojů každého jedince působení socializačních autorit, mezi něž můžeme zařadit například rodinu, přátele, vrstevnickou skupinu, politické organizace či církve.¹⁰² Soubor těchto činitelů se velmi výrazně spolupodílí i na tvorbě hodnotových systémů zmiňovaných v rámci první kapitoly této práce. Ty se následovně vedle formování jednotlivých společenských celků podílejí i na formování postojů, jejichž prostřednictvím jednotlivci přistupují k okolnímu světu, jiným subjektům i sobě samému.¹⁰³

Sociálně-psychologická teorii rozlišuje v zásadě tři základní dimenze postojů. Jedná se o dimenzi kognitivní, která v sobě zahrnuje složku racionální, dimenzi emocionální týkající se emocí a citů, jež člověk k předmětu postoje zaujímá a dimenzi konativní obsahující iracionální složku.¹⁰⁴ Podle toho, která složka hraje v daném postoji dominantní roli, můžeme rozlišovat přesvědčení a předsudky. Pro přesvědčení, skrze něž je vyjadřován kladný či záporný názor k předmětu postoje, je charakteristická převaha racionální složky, pro předsudky je naopak typická převládající role iracionální složky, která ve většině případů naprosto ignoruje jakákoli objektivní kritéria. Spíše tedy vyjadřuje osobní antipatie vůči konkrétnímu předmětu postoje. Dominantní postavení iracionální a citové složky způsobuje značnou obtížnost v případě snahy o interpretaci daného postoje ze strany jedince.¹⁰⁵ Jakákoli změna postojů se tak velmi často stává poměrně komplikovaným procesem a to především z toho důvodu, že kognitivní a emocionální dimenze určitého postoje mohou být

¹⁰¹ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. s. 146

¹⁰² HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 95

¹⁰³ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. s. 78

¹⁰⁴ Tamtéž s. 96

¹⁰⁵ KELNAROVÁ, Jarmila, MATĚJKOVÁ, Eva. *Psychologie I. díl. Pro studenty zdravotnických oborů*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2010.

v nesouladu, či dokonce v kontradikci. Obzvláště v dnešním globalizovaném světě velmi často dochází k situaci, kdy je určitý okruh předsudků sdílen větším množstvím lidí. Toto sdílení je navíc velmi často doprovázeno značnou simplifikací celkové problematiky a generalizací závěrů. Na těchto základech pak dochází ke vzniku stereotypů, který na rozdíl od předsudků představuje nelehce změnitelný, sofistikovanejší postoj k dané věci. Ve vztahu k předsudkům se však v případě stereotypů nejedná pouze o obecnější pojem. Rozdílnost je třeba chápat i v hodnocení, které je jimi vůči jejich předmětům vyjadřováno. Zatímco stereotyp v sobě může zahrnovat i pozitivní hodnocení daného fenoménu, předsudek vyjadřuje výhradně hodnocení negativní.¹⁰⁶

3.1. Měření postojů

Měření postojů s sebou přináší celou řadu problematických aspektů. Lidé většinou vyjadřují své skutečné názory a postoje jen velmi neradi. Odpovědi v dotaznících bývají často zkreslené a to především kvůli obavám respondentů z jejich případné názorové odlišnosti na dané téma. Snaží se proto zjistit, jaké odpovědi od nich tazatel očekává a v tomto duchu na dané otázky následně i odpovídat. Dalším problémem může být i systematika dotazníku, kdy se respondent často nechává ovlivnit kontextem jednotlivých tvrzení. Působení tohoto negativního jevu lze alespoň částečně zmírnit promícháním jednotlivých položek tak, aby na sebe příliš obsahově nenavazovaly.¹⁰⁷

K měření postojů se dá využít několik různých metod. Tradiční metodou pro jejich výzkum je Likertova škála, která nám prostřednictvím pětibodové stupnice poskytuje údaje jak o obsahu postoje, tak i o jeho intenzitě. Další metodou, jež by se dala v rámci naší práce využít, je Sémantický diferenciál. Respondent má v rámci této metody k dispozici sedmistupňovou hodnotící škálu, která tazateli poskytuje podrobnější vhled do dílčích postojových nuancí. Svůj význam v rámci měření postojů má rovněž metoda sociometrie. Ta se však používá spíše ke zjišťování postojů mezi jednotlivými členy určité skupiny a pro naše účely je tedy nevhodná. Nakonec bychom rádi zmínili Bogardusovu škálu sociální distance, která nejčastěji slouží k měření rasismu a jiných etnických předsudků. Výroky obsažené v dotaznících sestavených podle této metody poukazují na úroveň sociální vzdálenosti, jakou dotazovaní pocítují vůči jiným skupinám, respektive jak blízký vztah se

¹⁰⁶ PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. s. 150

¹⁰⁷ HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003, s. 112.

členem určité skupiny je dotazovaný ochoten udržovat. Vzhledem k tomu, že se v poslední době od praktického užívání této metody upouští, v rámci praktické části naší práce se s touto metodou nesetkáme.¹⁰⁸

V minulosti proběhlo rovněž několik obdobných výzkumů, kdy obsahově nejbližší je výzkum provedený Barborou Ondrovou, která se v rámci své práce věnovala obecně postojům žáků všech typů středních škol k politickému a společenskému systému v Prostějově.¹⁰⁹ Po prostudování metodologie výzkumu postojů jsme se však v rámci naší práce nakonec rozhodli pro odlišný metodologický postup sběru dat. Je tedy otázkou, nakolik budou závěry obou prací vhodné pro účely případné další komparace. Za zmínku stojí rovněž i další, v minulosti provedené, výzkumy, které sice nejsou obsahově naprosto totožné, nicméně s námi prováděným výzkumem se alespoň částečně obsahově překrývají.¹¹⁰ Prvním z nich je výzkum provedený Michaelou Juránkovou, která se v rámci své práce věnovala postojům žáků středních škol k menšinovým skupinám a závěry její práce by se daly využít ke komparaci dílčích závěrů naší práce z oblasti kulturních znaků společnosti. Druhým je pak v neposlední řadě například výzkum prováděný na velmi širokém, celorepublikovém výzkumném vzorku v rámci projektu Jeden svět na školách, kde je zajímavá především část věnující se demokracii a mezinárodní politice.¹¹¹

¹⁰⁸ Tamtéž s. 112 – 113.

¹⁰⁹ ONDROVÁ, Barbora. *Postoje žáků středních prostějovských škol k politickému a společenskému systému České republiky*. Olomouc, 2016. Diplomová práce. UNIVERZITA PALCKÉHO V OLOMOUCI. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Cingelová, Ph.D.

¹¹⁰ JURÁNKOVÁ, Michaela. *Postoje žáků středních škol k menšinovým skupinám*. Brno, 2013. Diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA. Vedoucí práce Mgr. Martin Sedláček, Ph.D.

¹¹¹ Jeden svět na školách: Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách z roku 2017 včetně porovnání s rokem 2014, 2012 a 2009. *Jeden svět na školách* [online]. Praha: Median, 2017 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/pdf/vyzkum_2017.pdf

4. Postavení tématu v rámci Rámcového vzdělávacího programu

Školy se na formování postojů svých žáků snaží působit především skrze kognitivní postojovou dimenzi. Mohou sice apelovat na to, aby si jejich žáci doplnili neúplné, či snad nesprávné poznatky o určitém společenském fenoménu, to však ještě neznamená, že ze strany žáků skutečně dojde i ke změně jejich negativního emocionálního vztahu vůči němu.¹¹²

V případě Rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP) pro nematuritní středoškolské obory je problematice českého společenského a politického systému věnována pozornost v rámci průřezového tématu Občan v demokratické společnosti. Dle RVP se má výchova k demokratickému občanství zaměřovat na vytváření a upevňování takových postojů a hodnotové orientace žáků, které jsou potřebné pro fungování a zdokonalování demokracie. Škola má v rámci svého pedagogického působení na žáka usilovat o rozvoj jeho občanské gramotnosti, která zahrnuje povědomí o faktické, věcné a normativní stránky jednání odpovědného občana.¹¹³

Výchova k demokratickému občanství má prostupovat celým systémem vzdělávání na středních odborných školách, které si mají udržovat demokratické klima otevřené nejen rodičům žáků, ale i širší občanské komunitě v místě školy. Při výchově k demokratickému občanství má být kladen zvláštní důraz na rozvoj, pro toto průřezové téma, klíčových kompetencí, mezi něž patří komunikativní kompetence, personální a sociální kompetence, kompetence k řešení problémů a k práci s informacemi. Kromě těchto kompetencí má být v rámci vzdělávacího procesu věnována pozornost mimo jiné i rozvoji vhodné míry sebevědomí a morálního úsudku, k tomu aby žáci byli schopni klást si existenční otázky a hledat na ně odpovědi, hledali kompromisy mezi osobní svobodou a sociální odpovědností a aby se naučili dalším schopnostem a dovednostem, mezi něž patří například schopnost odolávat myšlenkové manipulaci, orientace v mediálních obsazích, jejich kritické zhodnocení a další.¹¹⁴

¹¹² Tamtéž s. 146

¹¹³ RVP PRO STŘEDNÍ ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ: Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání rozříděné podle kategorií soustavy oborů vzdělání: *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2009 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-os>

¹¹⁴ Tamtéž

Z výše uvedeného je patrné, že žáci středních odborných škol mají být prostřednictvím jednotlivých školních vzdělávacích programů skrze příslušné průřezové téma, ve srovnání se svými vrstevníky studujícími na gymnáziích, vzdělávání spíše v rovině obecné, a to především ke správným morálním hodnotám, existenci v demokratické společnosti a slušnému chování.¹¹⁵

¹¹⁵ RVP PRO GYMNÁZIA. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2007 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

5. Metodologie výzkumu

V rámci této kapitoly si nejprve představíme cíle, které jsme si pro účely této práce stanovili, následně si vymežíme výzkumné otázky (dále jen VO) a hypotézy (dále jen H) vyplývající z předpokladů, se kterými jsme v rámci zpracování daného tématu započali. Přiblížíme si postup, jakým byla data shromažďována a nakonec se budeme věnovat i vymezení výzkumného problému a designu výzkumu.

5.1. Cíle, výzkumné otázky a hypotézy

Tato diplomová práce si v rámci své praktické části klade za cíl zjistit, jakým způsobem se staví generace budoucích absolventů nematuritních středoškolských oborů v Olomouci k vybraným problémovým aspektům českého společenského a politického systému.

Výzkumné otázky

- VO1:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k demokratickému způsobu vlády?
- VO2:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k fenoménu imigrace?
- VO3:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k osobám jiného etnika?
- VO4:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k Židům a Muslimům?
- VO5:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k přenášení některých kompetencí jednotlivých mocenských složek státu na úroveň EU?
- VO6:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k důchodové politice státu?
- VO7:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k třetímu pilíři důchodového pojištění?
- VO8:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k rodinné politice ČR?
- VO9:** Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k základním lidským právům?

Hypotézy

H1: Mezi postoji mužů a žen vůči zkoumaným aspektům společenského a politického systému ČR existují rozdíly.

H2: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k základním lidským právům vůči partnerovi jiného etnika existují rozdíly.

H3: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k demokracii vůči autoritářskému způsobu vlády existují rozdíly.

H4: Mezi postoji ateistů a věřících žáků ke společenskému a politickému systému ČR jsou rozdíly.

5.2. Úkoly empirické části práce

Úkol 1: Zpracovat dotazníky postojů

Úkol 2: Odpovědět na vymezené výzkumné otázky

Úkol 3: Verifikovat pravdivost stanovených hypotéz

Postup pro splnění stanovených cílů:

1. Studium dostupné validní literatury pro vypracování teoretické části práce
2. Výběr středních škol a ročníků pro účely vlastního výzkumu
3. Vytvořit dotazník pro výzkum postojů
4. Domluvit se s vedením školy na možnosti provedení dotazníkového šetření
5. Analýza, zpracování a vyhodnocení dotazníků
6. Vyvození závěrů

5.3. Výzkumný vzorek

Výzkumným vzorkem naší práce byli studenti posledních ročníků olomouckých středních odborných škol. Naším záměrem bylo provést výzkum postojů žáků nematuritních středoškolských oborů k politickému a společenskému systému ČR, kteří jsou na konci svého studia a představují tak generaci mladých lidí, která se v brzké době začne spolupodílet na formování celkového rázu naší společnosti. Osloveny byly postupně všechny střední odborné školy v Olomouci. Velmi nepříjemným překvapením pro mě však byla naprostá neochota ze strany vedení většiny těchto škol k jakékoli participaci na

společenskovědně orientovaném výzkumu. Z oslovených škol se mi tedy povedlo navázat přímou spoluprací s vedením Střední odborné školy obchodu a služeb Štursova 14 a Střední školou stavební a podnikatelskou s.r.o.. Zprostředkovaně se mi pak podařilo získat i údaje ze Střední školy zemědělské a zahradnické a Střední školy polytechnické, Olomouc, Rooseveltova 79. Mezi studenty těchto škol bylo dohromady distribuováno 185 dotazníků a zpět se nám podařilo získat odpovědi od 162 respondentů. Kritériem pro výběr respondentů bylo studium posledního ročníku střední odborné školy v Olomouci.

5.4. Vymezení výzkumného problému

Téma práce jsem si zvolil z několika různých důvodů. Problematika českého politického a společenského systému je pro mě velmi atraktivní. Jejím zpracování jsem věnoval částečně pozornost už v rámci své bakalářské práce, jejímž předmětem byla demokratizace zemí střední Evropy. Druhým důvodem byla mezioborovost zpracovávaného tématu, kdy jsem v rámci jeho zpracování mohl využít teoretických znalostí z druhého mnou studovaného oboru geografie. Především mě pak ale k výběru tématu vedla jeho mimořádná aktuálnost. Česká společnost se dlouhodobě potýká se souborem problémů souvisejících se změnou politického a společenského systému vyvolanou procesem demokratizace na přelomu osmdesátých a devadesátých let. Jejich identifikaci jsme se věnovali v první pasáži teoretické části této práce. V kapitole politický systém České republiky se následně snažíme specifikovat, jakým způsobem na daný soubor problémů reaguje soudobá politická reprezentace prostřednictvím jednotlivých politik, které vnímáme jako nástroje řešení vybraných společenských problémů. Jelikož žijeme v prostředí, jemuž jsou vlastní principy zastupitelské demokracie, můžeme s lehkou mírou simplifikace tvrdit, že náš politický systém není ničím jiným, nežli odrazem nás samotných – našich hodnotových systémů vtělených do námi vyjadřovaných postojů – a pakliže tomu tak není, snad se shodneme alespoň na tom, že by tomu tak být mělo. Jak vyplývá z části práce věnující se teoretickému vymezení postojů, jakékoli pedagogické působení v této oblasti je poměrně problematické a jeho výsledky jsou značně nejisté. Naše práce se proto bude ve své praktické části věnovat postojům žáků na konci tohoto pedagogického procesu a to na školách, jejichž RVP danému tématu v daném vzdělávacím období věnují pozornost spíše okrajovou.

5.5. Design výzkumu

Pro účely zpracování námi na získaných dat, jehož cílem má být zodpovězení výzkumných otázek a verifikace hypotéz, jsme zvolili kvantitativní výzkumnou metodu dotazníkového šetření. Tato metoda nám umožnila v relativně krátkém časovém úseku získat poměrně velké množství údajů.

V rámci této práce jsme se zaměřili na měření postojů žáků nematuritních středoškolských oborů k politickému a společenskému systému ČR. Jak vyplývá z podkapitoly s názvem měření postojů, jejich výzkum je možné provést několika různými technikami. Pro naše účely jsme si vybrali Likertovu škálu, jejíž pomocí můžeme změřit míru souhlasu respondenta s předkládaným tvrzením. V souladu s tím, co odborná literatura v souvislosti s užitím tohoto výzkumného nástroje doporučuje, jsme zvolili pětibodovou číselnou hodnotící škálu. Oba okraje stupnice (body 1 a 5) vyjadřovaly buď absolutní souhlas, nebo naopak absolutní nesouhlas s daným tvrzením, číslicemi 2 a 4 pak respondenti mohli vyjádřit, že s uváděným tvrzením buďto spíše souhlasí (bod 2) nebo spíše nesouhlasí (bod 4) střed hodnotící stupnice (bod 3) pak vyjadřoval neutrální postoj dotazovaného k danému tvrzení.¹¹⁶

Dle charakteru daného výroku jsme tvrzení rozdělili do 3 různých oblastí, které v zásadě kopírují teoretickou část práce. Některá tvrzení bychom mohli zařadit do více tematických oblastí. Rozhodujícím kritériem pro zařazení do příslušné oblasti proto byl smysl a účel, se kterými jsme dané tvrzení do dotazníku zařazovali. Otázky zaměřující se na rodinou politiku a důchodovou politiku jsou proto zařazeny do oblasti zabývající se biologickými znaky společnosti a otázky směřující na migrační politiku do oblasti zaměřené na kulturní znaky společnosti. Právě skrze tyto politiky se totiž stát snaží přímo působit na ty zkoumané problémové aspekty české společnosti, které do daných oblastí patří.

Oblasti výzkumu:

(1) Oblast zaměřená na biologické znaky společnosti

a) Podoblast rodinné politiky

Tvrzení:

- Stát poskytuje vhodné podmínky pro založení rodiny

¹¹⁶ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 167.

- Stát podporuje rodiny s dětmi
- Pro fungování rodiny je důležité žít v manželství

b) Podoblast důchodové politiky

Tvrzení:

- Až budu v důchodovém věku, stát se o mě postará
- V produktivním věku si budu muset odkládat finanční prostředky na období, kdy se dostanu do důchodového věku
- Reforma důchodové politiky státu je nutná

(2) Oblast zaměřená na kulturní společenské znaky

a) Podoblast zaměřená na vztah k víře

Tvrzení:

- Jsem věřící
- Vadilo by mi žít v komunitě muslimů nebo židů
- Stát by měl zaručit svobodu vyznání

b) Podoblast zaměřená na vztah k jinému etniku, národnosti a imigraci

Tvrzení:

- Nevadilo by mi, kdyby můj partner/ka byl/a jiného etnika
- Nevadí mi, když ČR ve sportu reprezentují příslušníci národnostních menšin
- Vhodná imigrační politika může být řešením řady společenských problémů
- Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení

(3) Oblast zaměřená na politický systém ČR

Tvrzení:

- Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci (např. EU)
- Demokracie je nejlepší způsob vlády
- Za určitých okolností může být autoritářský způsob vládnutí lepší než demokratický

5.6. Popis sběru dat

Před zahájením vlastního výzkumu proběhlo zkušební kolo dotazníkového šetření, které se uskutečnilo již v průběhu měsíce ledna roku 2017. Cílem bylo identifikovat nesrozumitelné položky v dotazníku a ověření, zda je způsob vyplňování dotazníku vyhovující. Pro tyto účely byla vybrána Střední škola podnikatelská a stavební s.r.o. a zkušební kolo dotazníkového šetření se dohromady zúčastnilo 18 žáků. Tato škola byla vybrána pro nízký počet potenciálních respondentů a jejich odpovědi nebyly do následujícího výzkumu započítány. Původně bylo pro účely výzkumu zamýšleno využít výhradně elektronické formy dotazníků a to prostřednictvím online platformy Survio. Výhodou takového postupu je zejména okamžitý přístup tazatele k aktuálním datům a automatické zpracování výsledků dotazníkového šetření. Nevýhodou je však velmi malá ochota škol k využití této formy a větší míra naprosto irelevantních odpovědí ze strany respondentů. Zkušební výzkum poukázal i na některé nedostatky ve formulaci jednotlivých dotazů.

Dále byla sjednocena metoda výzkumu. Došlo k vyřazení otevřených otázek a pro účely následujícího výzkumu jsme se rozhodli využívat výhradně Likertovu škálu, která byla vyhodnocena jako nejvhodnější. Vzhledem k výše uvedenému bylo nakonec elektronické formy využíváno pouze v některých individuálních případech a její přínos pro celý výzkum byl spíše okrajový. Pro účely plošného sběru dat jsme tedy využili především papírové formy dotazníků, které byly na školy osobně distribuovány v období od 16. – 31. 10. 2017. Celkem bylo na školy dodáno 185 dotazníků a vrátilo se nám 174 vyplněných dotazníků. Návratnost tedy činila 88 %. Jelikož jsme však z celkového počtu navrácených formulářů museli 12 dotazníků z důvodů neadekvátního přístupu k jejich vyplňování ze strany studentů vyřadit, fakticky jsme nakonec použili 162 dotazníků, což činí 87,5 % z původně expedovaného počtu.

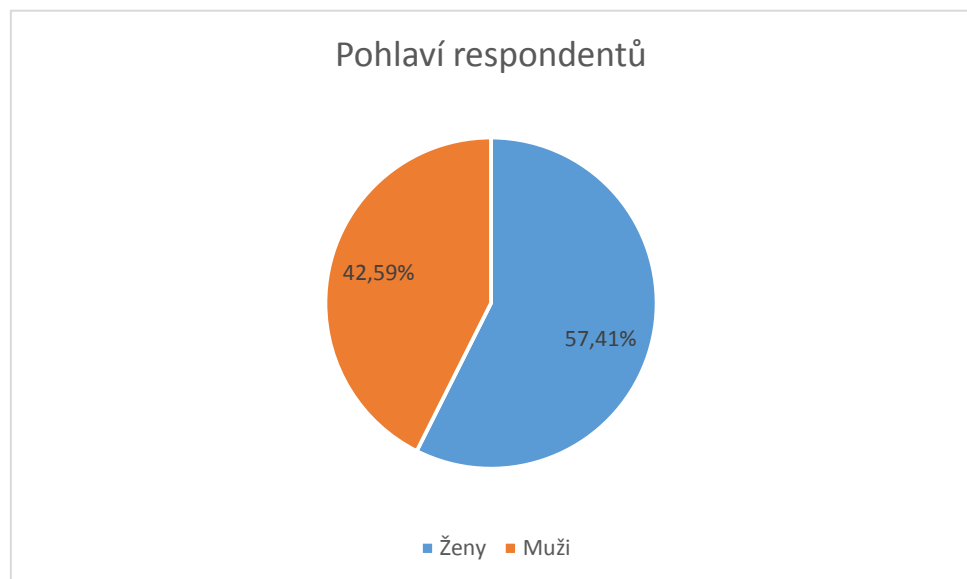
6. Analýza a interpretace dat

V rámci této části výzkumu jsme se zabývali analýzou a následnou interpretací dat získaných pomocí dotazníkového šetření. K jejich zpracování jsme využili program Microsoft Excel ze softwarového balíčku Microsoft Office 2017. Prostřednictvím tohoto programu byly údaje z papírových dotazníků a výše zmiňované elektronické aplikace vepisovány do připravených tabulek. Dále došlo k vytvoření grafů a s využitím statistických funkcí byl rovněž vypočítán aritmetický průměr a modus. Poté jsme se zaměřili na ověření námi stanovených hypotéz. Zde jsme zkoumali rozdíly v získaných četnostech, které jsme vypočetli testem dobré shody χ^2 – kvadrát.

6.1. Analýza dat

Celkem se výzkumu účastnilo 162 respondentů, z toho 93 žen a 69 mužů.

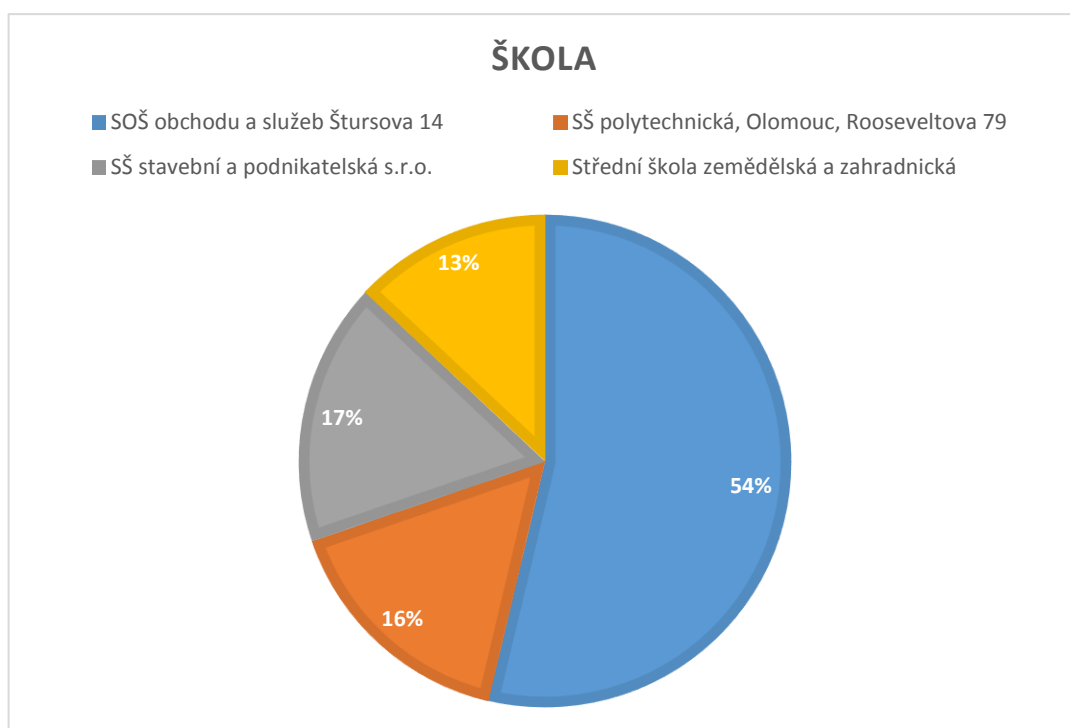
Graf č. 1 Pohlaví respondentů



Zdroj: Vlastní zpracování

Dále jsme zjišťovali, na jakou školu studenti docházejí a jaký obor studují. Zapojilo se 162 respondentů, přičemž nejvíce odpovědí se nám podařilo získat od žáků Střední odborné školy obchodu a služeb Štursova 14, ze které se nám vrátilo celkově 73 vyplněných dotazníků, což představovalo více jak 50 % z celkového počtu všech korektně vyplněných formulářů. Takřka celá druhá polovina všech dotazovaných pak byla tvořena studenty zbylých tří středních odborných škol. Ze Střední odborné školy stavební a podnikatelské s.r.o. se nám vrátilo zpět 28 dotazníků, ze Střední školy polytechnické, Olomouc, Rooseveltova jsme získali odpovědi od 23 studentů a ze Střední školy zemědělské a zahradnické to bylo 17 dotazníků.

Graf č. 2 Studovaná škola



Zdroj: Vlastní zpracování

Nejvíce studentů se věnovalo studiu oboru Mechanik opravář motorových vozidel, Kadeřník a Cukrář. Naopak nejméně respondentů bylo mezi studenty oborů Malíř - lakýrník, Zednické práce a Výrobce potravin.

Graf č. 3



Zdroj: Vlastní zpracování

Dále se budeme zabývat vyhodnocením jednotlivých oblastí, do kterých jsme jednotlivé výroky zařadily. Konkrétně se jedná o oblast zaměřenou na biologické znaky společnosti, oblast zabývající se kulturními znaky společnosti a oblast zaměřenou na politický systém ČR.

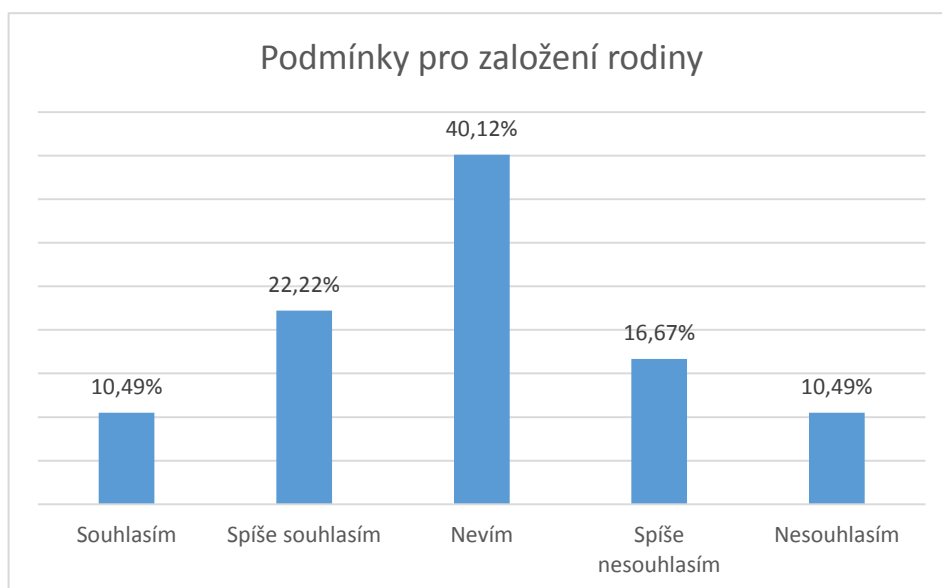
6.1.1. Oblast zaměřená na biologické znaky společnosti

Oblast zaměřenou na biologické znaky společnosti jsme rozdělili do dvou dílčích podoblastí. Obě zahrnují tři různá tvrzení, jimiž se budeme postupně zabývat. V první z nich se budeme snažit sledovat postoje respondentů k rodinné politice ČR, v druhé podoblasti se pak budeme zabývat postoji studentů k důchodové politice ČR.

a) Podoblast Rodinné politiky

Tvrzení č. 1: *Stát poskytuje vhodné podmínky pro založení rodiny.*

Graf č. 4

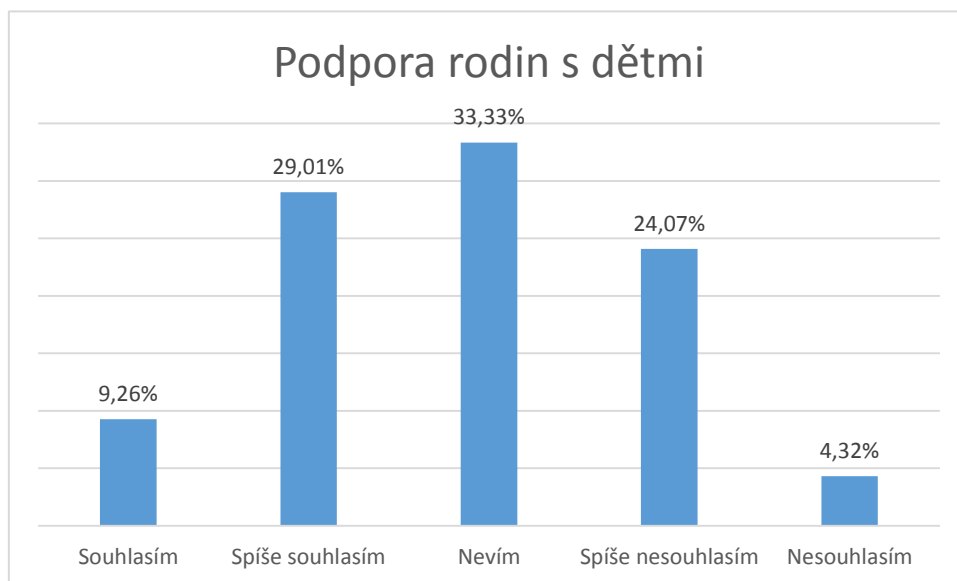


Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše přiloženého grafu vyplývá spíše neutrální postoj žáků k danému tvrzení, kdy k danému tvrzení 40,12 % respondentů vyjádřilo indiferentní postoj. Tento fenomén může být způsoben nezájmem studentů o danou problematiku nebo jejich nedostatečnou teoretickou znalostí problematiky.

Tvrzení č. 2: *Stát podporuje rodiny s dětmi.*

Graf č. 5

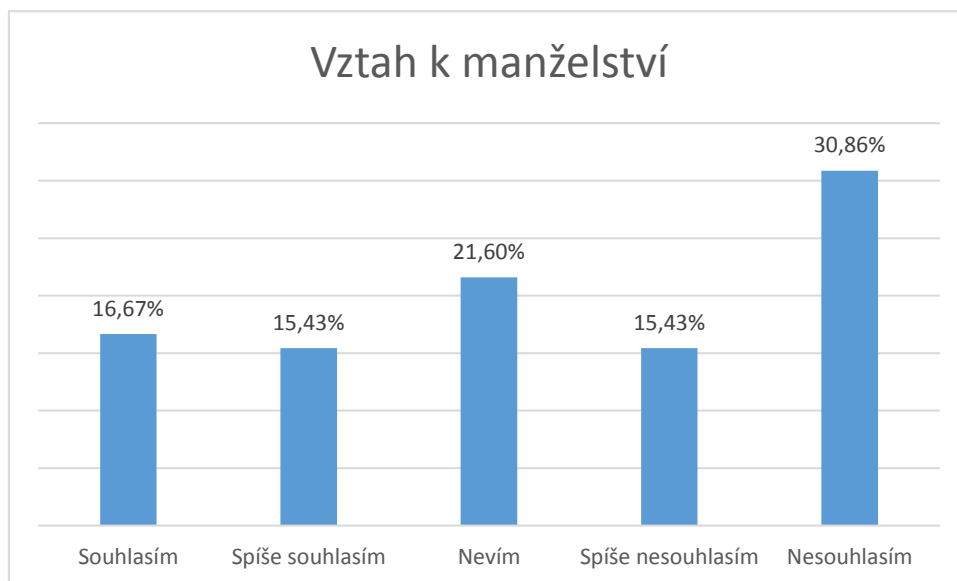


Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafu je patrné, že 38,27% studentů s námi předkládaným výrokem souhlasí, respektive spíše souhlasí. O necelých 10% méně dotazovaných pak k dané problematice vyjádřilo naprosto opačný postoj. Míra pravdivosti tohoto tvrzení tedy rozhodně není zcela přesvědčivá. Poměrně velké množství studentů pak u dané položky opět vyjádřilo neutrální postoj.

Tvrzení č. 3: *Pro fungování rodiny je důležité žít v manželství.*

Graf č. 6



Zdroj: Vlastní zpracování

S výrokem týkajícím se vztahu respondentů k manželství souhlasí nebo spíše souhlasí 32,1% respondentů, naopak nesouhlasí s ním nebo spíše nesouhlasí 46,29% dotazovaných. Zajímavé je zde i procento dotazovaných, pro něž je důležitost institutu manželství pro rodinný život naprosto zanedbatelná (30,86%). Celkově je tedy míra souhlasu s tímto tvrzením velmi nízká.

b) Podoblast důchodové politiky

Tvrzení č. 4: *Až budu v důchodovém věku, stát se o mě postará.*

Graf č. 7

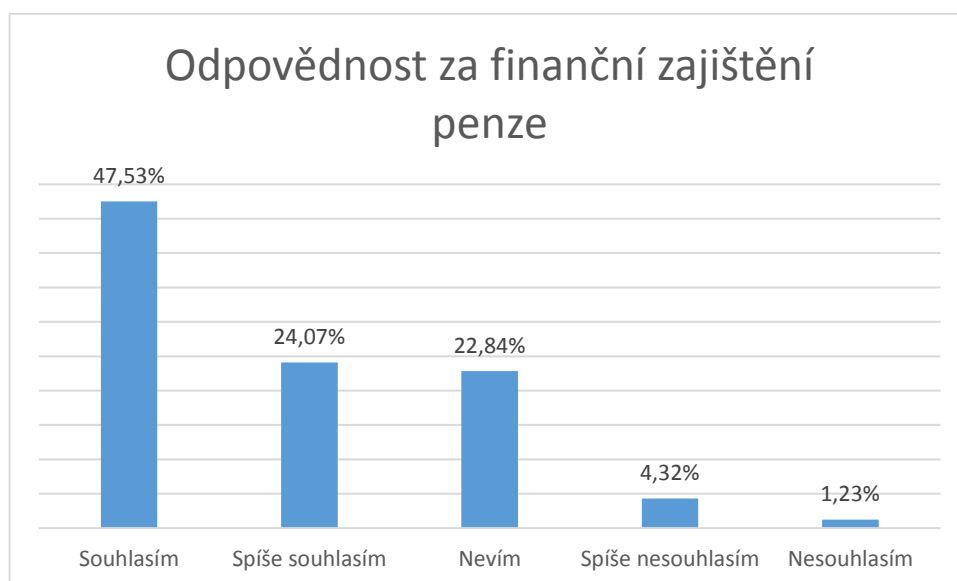


Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše přiloženého grafu vyplývá velmi nízká míra souhlasu s předkládaným tvrzením, kdy vůči němu 67,9 % všech respondentů vyjádřilo svůj negativní postoj. Pouze 6,79 % dotazovaných uvedlo, že s daným tvrzením spíše souhlasí a ani jeden ze studentů, kteří se výzkumu zúčastnili, ve svém dotazníku neuvedl, že s tvrzením souhlasí.

Tvrzení č. 5: *V produktivním věku si budu muset odkládat finanční prostředky na období, kdy se dostanu do důchodového věku.*

Graf č. 8

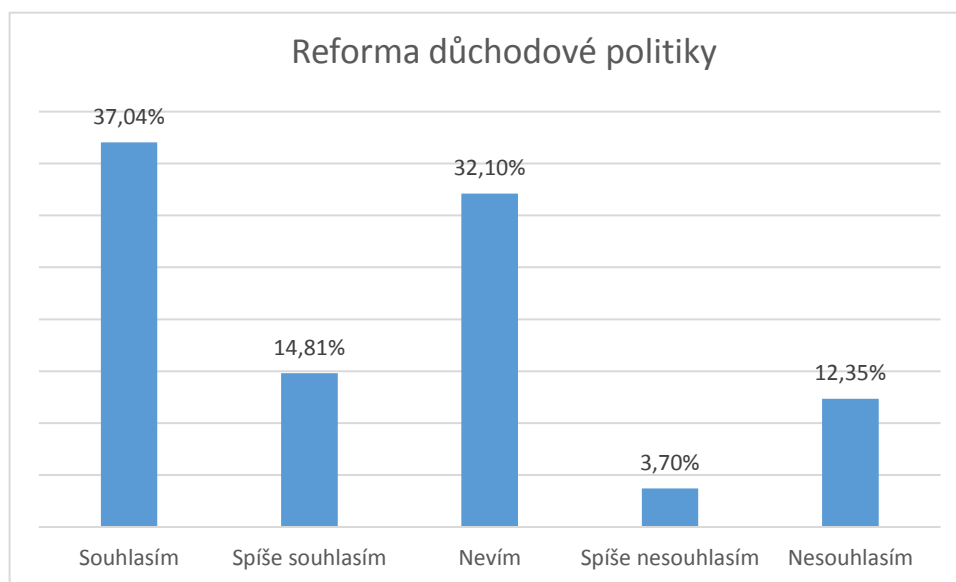


Zdroj: Vlastní zpracování

Již letný pohled na graf č. 8 poukazuje na značnou míru souhlasu se zkoumaným tvrzením, kdy 71,6 % všech respondentů s daným výrokiem souhlasí nebo spíše souhlasí.

Tvrzení č. 6: *Reforma důchodové politiky státu je nutná.*

Graf č. 9



Zdroj: Vlastní zpracování

Poslední tvrzení z oblasti zabývající se výzkumem biologických znaků společnosti vykazuje opět poměrně vysokou míru souhlasu. 51,85 % dotazovaných studentů s tvrzením č. 6 buďto souhlasí nebo spíše souhlasí. 32,10 % respondentů vůči danému výroku vyjadřuje indiferentní postoj a pouze 16,05% se rozhodlo vyjádřit svůj negativní postoj.

C) Souhrn výsledků oblasti zaměřené na biologické znaky společnosti

Tabulka č. 1

Oblast	Postoj číslo:					
	1	2	3	4	5	6
Biologické znaky společnosti						
Průměr	2,94	2,85	3,28	3,97	1,87	2,39
Modus	3	3	5	5	1	1

Zdroj: Vlastní zpracování

VO6: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k důchodové politice státu?

VO7: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k třetímu pilíři důchodového pojištění?

VO8: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k rodinné politice ČR?

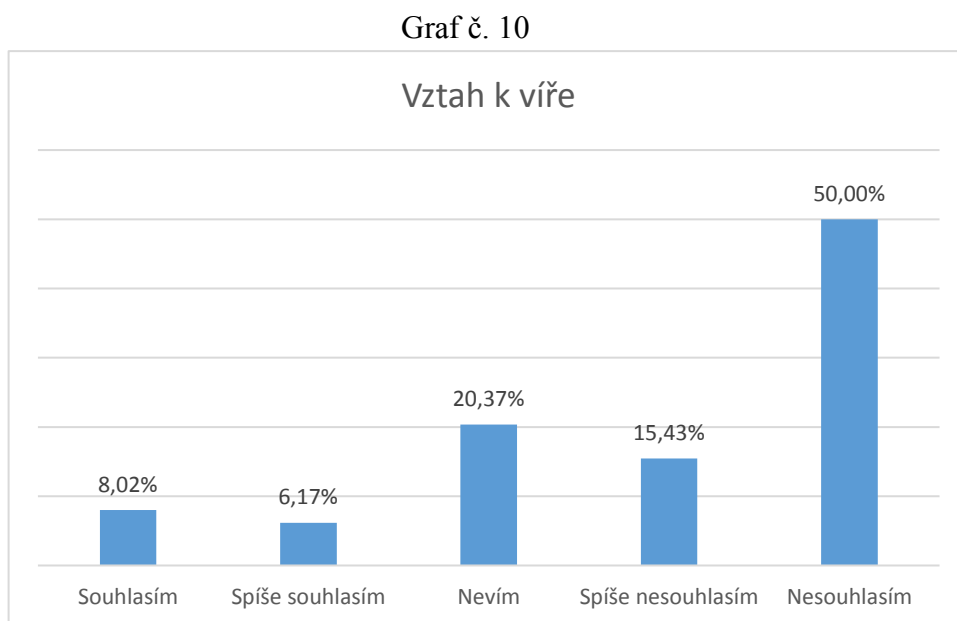
V oblasti biologických znaků společnosti jsme zjistili, že vůči výroky spadajícím do podoblasti důchodové politiky panuje mezi studenty mnohem vyšší postojová vyhraněnost než vůči postojům, které jsme zařadili do podoblasti politiky rodinné. Největší míru souhlasu studenti vyjadřovali vůči výroku č. 5 „*V produktivním věku si budu muset odkládat finanční prostředky na období, kdy se dostanu do důchodového věku.*“ Naopak nejméně se ztotožňovali s výrokem č. 4 „*Až budu v důchodovém věku, stát se o mě postará.*“

6.1.2. Oblast zaměřená na kulturní znaky společnosti

Oblast zaměřenou na kulturní znaky společnosti jsme stejně tak, jako tomu bylo v případě oblasti zabývající se biologickými znaky společnosti, rozdělili do dvou dílčích podoblastí. První z nich se bude zabývat religiozitou a postoji vůči jiným monoteistickým náboženstvím, druhá pak postoji respondentů k jiným etnikům, národnostním menšinám a imigraci.

a) Podoblast zaměřená na vztah k víře

Tvrzení č. 1: *Jsem věřící.*

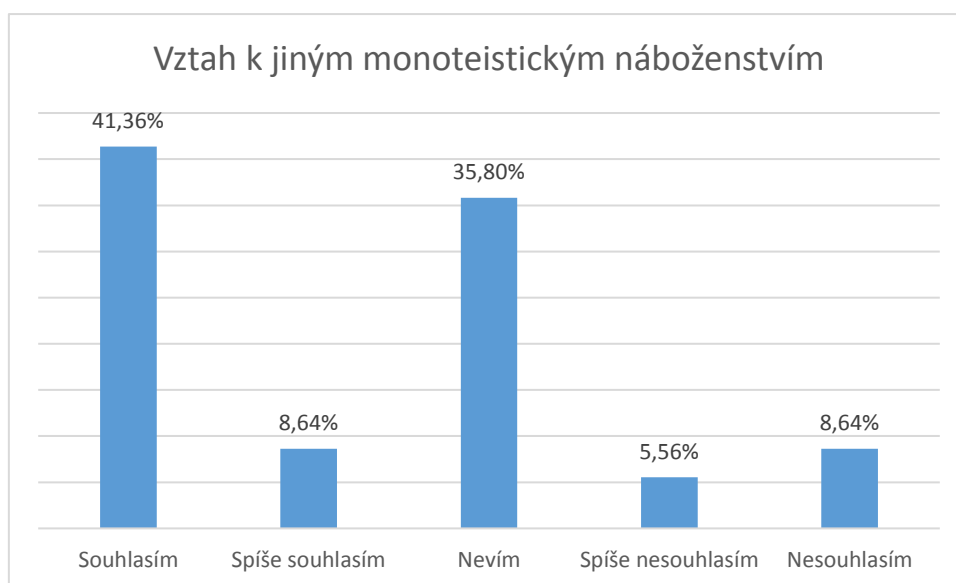


Zdroj: Vlastní zpracování

Přesně 50 % všech respondentů vyjádřilo v rámci námi provedeného dotazníkového šetření s tímto tvrzením svůj jasný nesouhlas. 65,43 % pak uvedlo, že s daným výrokiem buďto souhlasí nebo spíše souhlasí. Svůj pozitivní postoj pak vyjádřilo pouze 14,19 % všech dotazovaných. Vzhledem ke značné míře subjektivity postoje zkoumaného prostřednictvím tohoto tvrzení, však budeme k jeho hodnocení v části práce zabývající se vyhodnocením výsledku výzkumu přistupovat poněkud odlišně. Zajímat nás bude především míra, s jakou respondenti vyjádřili alespoň částečně pozitivní postoj k víře.

Tvrzení č. 2: *Vadilo by mi žít v komunitě muslimů nebo židů.*

Graf č. 11

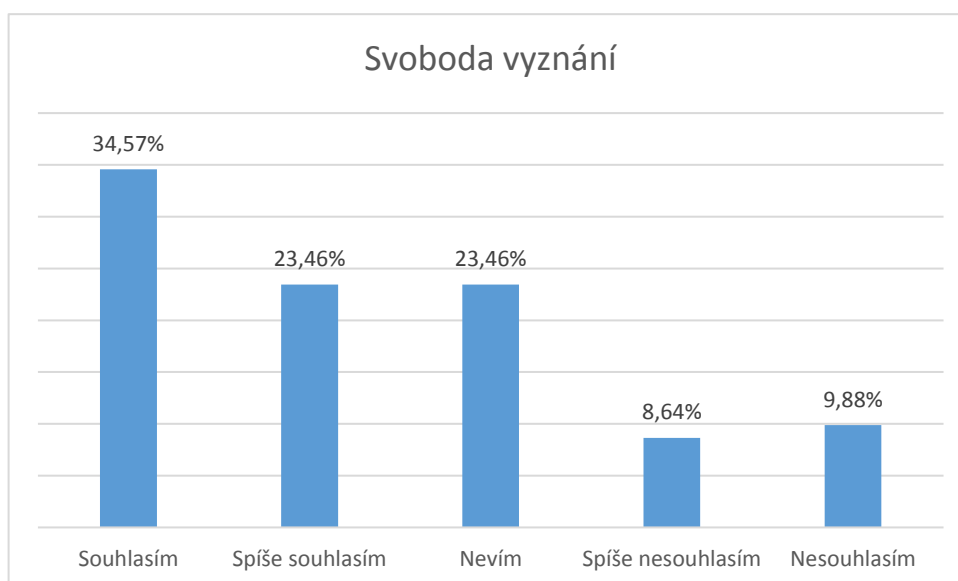


Zdroj: Vlastní zpracování

I v případě tvrzení směřujícího na vztah k jiným monoteistickým náboženstvím vyjádřili účastníci výzkumu poměrně jasně svůj postoj. 41,36 % všech respondentů uvedlo, že s výrokiem souhlasí. Poměrně častým pak byl i neutrální postoj, k tomuto tvrzení, který v rámci dotazníkového šetření vyjádřilo 35,80 % dotazovaných.

Tvrzení č. 3: *Stát by měl zaručit svobodu vyznání.*

Graf č. 12



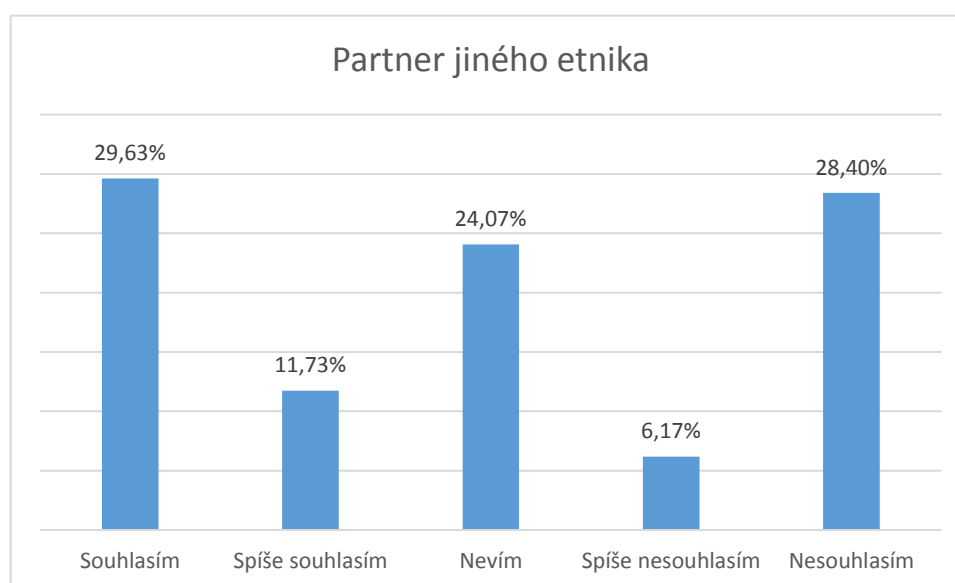
Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše uváděného grafu vyplývá, že 58,03 % respondentů se s výše uváděným tvrzením ztotožňuje. Naopak 18,52 % dotazovaných s tvrzením nesouhlasí. Vzhledem k tomu, že se zároveň jedná i o jedno z ústavně zaručených práv, je pro mě překvapivé i množství respondentů, kteří si svou odpovědí nebyli jisti, kdy odpověď „neví“ zaznačilo 23,46% studentů účastnících se výzkumu. Celkově 41,98 % všech dotazovaných se tedy s tímto tvrzením buďto vůbec neztotožňovalo nebo vůči němu zastávalo neutrální postavení.

b) Podoblast zaměřená na vztah k jinému etniku, národnosti a imigraci

Tvrzení č. 4: *Nevadilo by mi, kdyby můj partner/ka byl jiného etnika.*

Graf č.13

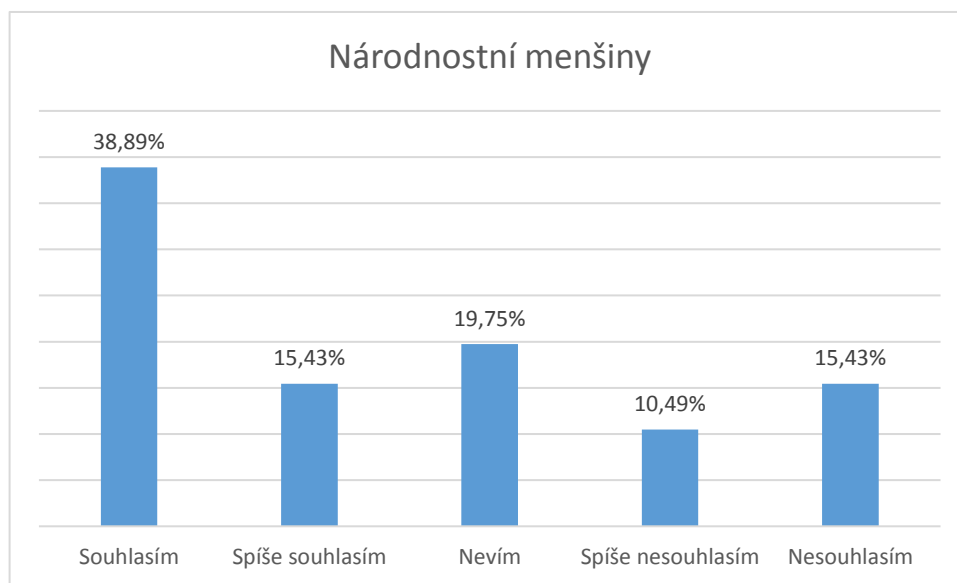


Zdroj: Vlastní zpracování

Jak můžeme vidět z grafu č. 13, zajímavé výsledky přinesl výzkum postojů k tvrzení, jež se týkalo vztahu k partnerovi jiného etnika. Takřka stejný počet dotazovaných označil odpověď ze vzájemně opačného konce nabízeného spektra možných odpovědí. Celkově by pak 41,36 % respondentů nevadilo mít za partnera osobu jiného etnika, naopak 34,57 % by to vadilo.

Tvrzení č. 5: *Nevadí mi, když Českou republiku ve sportu reprezentují příslušníci národnostních menšin.*

Graf č. 14

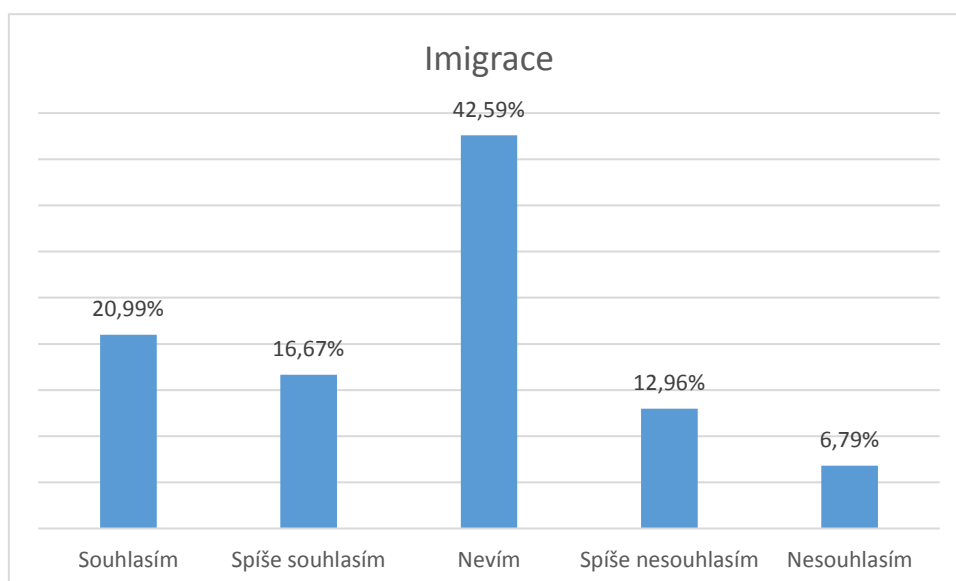


Zdroj: Vlastní zpracování

Z grafického zpracování postojů vůči výroku směřujícího k českým menšinám je patrné, že 54,32 % respondentů vyjadřuje s tímto tvrzením svůj souhlas, 25,92 % naopak vyjádřilo svůj nesouhlasný postoj a 19,75 % dotazovaných zastává neutrální postavení.

Tvrzení č. 6: *Vhodná imigrační politika může být řešením řady společenských problémů.*

Graf č. 15



Zdroj: Vlastní zpracování

Vůči vhodné imigrační politice dává najevo svůj kladný postoj dohromady 37,66 % respondentů. Naopak negativní postoj vůči imigraci vyjádřilo 19,75 % dotazovaných. Velké procento respondentů si pak vůči danému tvrzení ponechalo neutrální postavení, což může být způsobeno celou řadou důvodů od nedostatečné znalosti problematiky, strachu jasně vyjádřit svůj názor po prosté nepochopení daného tvrzení.

C) Souhrn výsledků oblasti zaměřené na kulturní znaky společnosti

Tabulka č. 2

Oblast	Postoj číslo:					
	1	2	3	4	5	6
Kulturní znaky společnosti						
Průměr	3,93	2,31	2,35	2,91	2,48	2,67
Modus	5	1	1	1	1	3

Zdroj: Vlastní zpracování

VO2: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k fenoménu imigrace?

Vůči tvrzení zaměřenému na imigrační politiku, vyjadřovali respondenti spíše souhlasný postoj. Na škále 1- souhlasím až 5- nesouhlasím průměrně označovali odpověď 2,35.

VO3: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k osobám jiného etnika?

Při pohledu na graf číslo 14 vypadá situace poměrně jednoznačně. 38,89 % dotazovaných studentů s výrokem souhlasí bez dalšího a 54,32 % dotazovaných s ním souhlasí nebo spíše souhlasí. Dalších 45,67 % však bylo tvořeno skupinou respondentů, kteří se vůči výroku vyjádřili buď neutrálně nebo s ním spíše nesouhlasili, popřípadě nesouhlasili.

VO4: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k Židům a Muslimům?

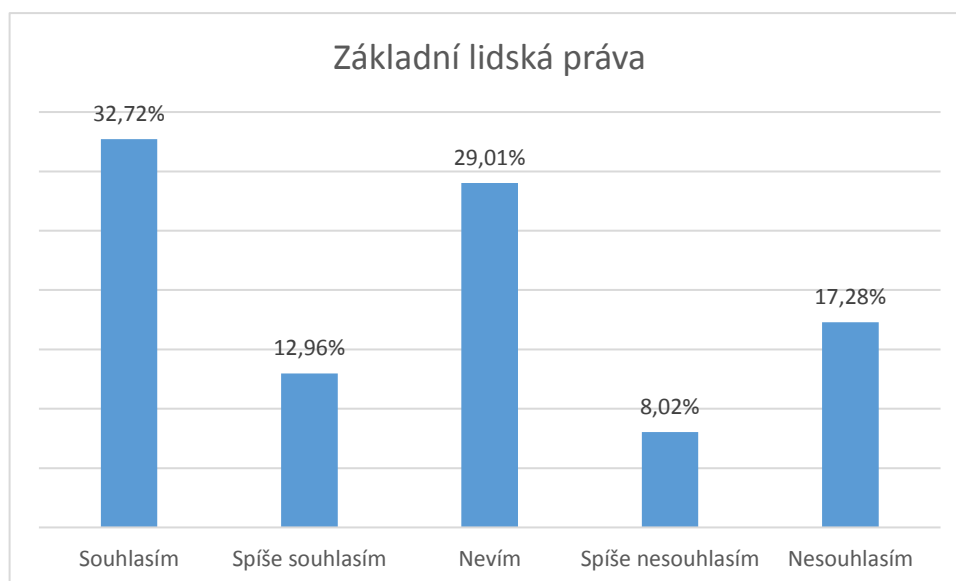
V rámci oblasti zaměřené na kulturní znaky společnosti jsme zjistili, že největší míru souhlasu vyjadřovali respondenti vůči postoji „*Vadilo by mi žít v komunitě muslimů nebo židů.*“. Naopak nejméně se studenti ztotožňovali s prvním tvrzením vyjadřujícím vztah k víře „*Jsem věřící*“.

6.1.3. Oblast zaměřená na politický systém ČR

V rámci oblasti zaměřené na politický systém ČR jsme zkoumali postoje respondentů ke čtyřem různým tvrzením. Tato oblast tvoří nedělitelný celek a nebudeme jí proto rozdělovat na jednotlivé dílčí podoblasti, jak tomu bylo v oblastech zabývajících se biologickými a kulturními znaky české společnosti.

Tvrzení č. 1: *Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení.*

Graf č. 16

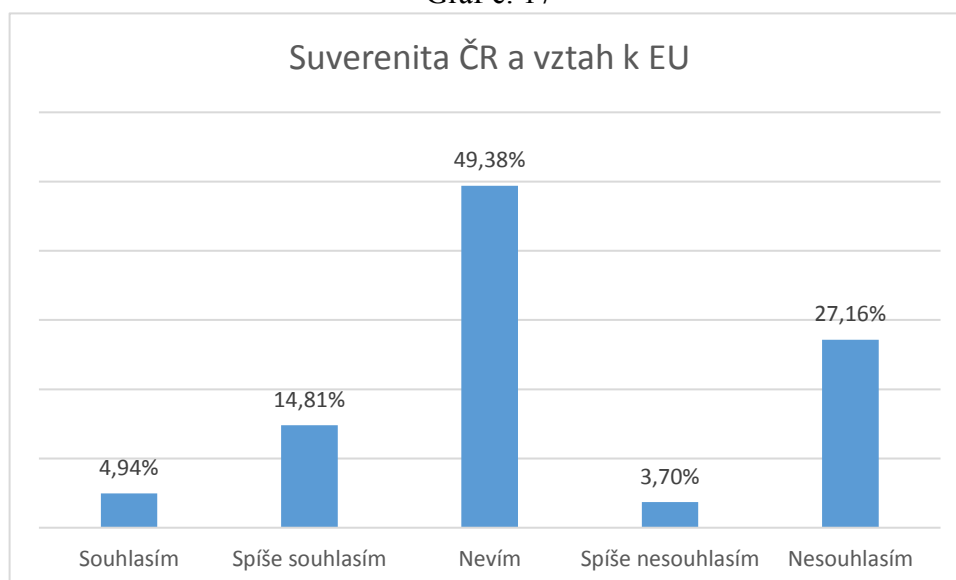


Zdroj: Vlastní zpracování

Grafu č. 16 ukazuje vztah respondentů k tvrzení, jež se týkalo Základních lidských práv. Mezi respondenty panovala poměrně velká míra souhlasu, kdy celkově 45,68 % všech dotazovaných vyjádřilo, že s daným výrokiem buď souhlasí nebo spíše souhlasí. V případě, že bychom sečetli procentuální poměry všech zúčastněných, kteří se s tímto tvrzením z jakéhokoli důvodu neztotožňovali, ať už se vyjádřili neutrálně nebo tak, že s tvrzením spíše nesouhlasí nebo nesouhlasí, došli bychom k celkovým 54,26 %.

Tvrzení č. 2: *Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci (např. EU).*

Graf č. 17

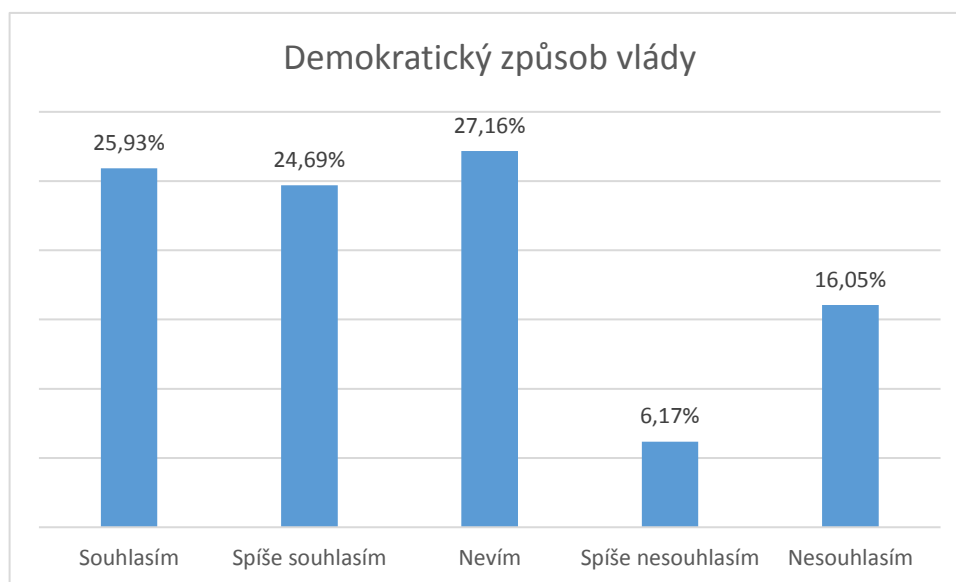


Zdroj: Vlastní zpracování

Ve vztahu k druhému tvrzení z této oblasti můžeme vidět celkově spíše negativní postoj ze strany respondentů. Celkem 30,86 % vyjádřilo, že s výrokem buďto spíše nesouhlasí nebo zcela nesouhlasí. 49,36 % pak vůči tomuto tvrzení vyjádřilo zcela indiferentní postoj.

Tvrzení č. 3: *Demokracie je nejlepší způsob vlády.*

Graf č. 18

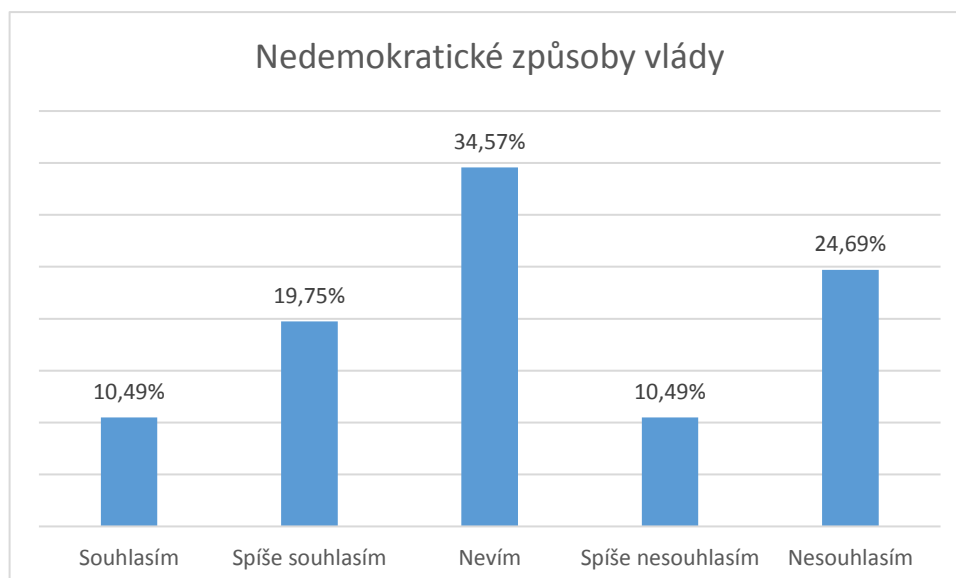


Zdroj: Vlastní zpracování

S tvrzením prezentujícím demokracii, jakožto nejlepší způsob vlády vyjádřilo svůj souhlas celkově 50,69 % všech dotazovaných. Naopak negativní postoj vůči tomuto tvrzení vyjádřilo 22,22 % žáků, kteří se účastnili výzkumu.

Tvrzení č. 4: *Za určitých okolností může být autoritářský způsob vládnutí lepší než demokratický.*

Graf č. 19



Zdroj: Vlastní zpracování

Vůči výroku prezentujícímu autoritářský způsob vlády, jako možnou alternativu vůči demokracii, vyjádřila většina studentů svůj negativní postoj. Na druhou stranu je nutno podotknout, že se zde jednalo pouze o většinu prostou, kdy s tvrzením spíše nesouhlasilo nebo nesouhlasilo 35,18 %. Naopak souhlasné stanovisko s tímto tvrzením v rámci dotazníkového šetření vyjádřilo 30,24 % všech dotazovaných.

Souhrn výsledků oblasti zaměřené na politický systém ČR

Tabulka č. 3

Oblast	Postoj číslo:					
	1	2	3	4	X	X
Politický systém ČR	1	2	3	4	X	X
Průměr	2,64	3,33	2,61	3,19	X	X
Modus	1	3	3	3	X	X

Zdroj: Vlastní zpracování

VOI: Jaké jsou postoj žáků středních odborných škol k demokratickému způsobu vlády?

V oblasti postojů respondentů k demokratickému způsobu vlády se nám nepodařilo zjistit zcela jednoznačný výsledek. Dotazovaní žáci sice vyjádřili poměrně vysokou míru

shody s tvrzením „*Demokracie je nejlepší způsob vlády*“, kdy míra shody je 2,51.¹¹⁷ Na druhou stranu poměrně nejednoznačně dopadl výsledek v případě tvrzení „*Za určitých okolností může být autoritářský způsob vládnutí lepší než demokratický.*“

VO5: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k přenesení některých kompetencí jednotlivých mocenských složek státu na úroveň EU?

Vůči výroku „*Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci (např. EU)*“ vyjádřili studenti prostřednictvím dotazníků vůbec nejnižší míru souhlasu z celé oblasti zaměřené na politický systém české republiky.

VO9: Jaké jsou postoje žáků středních odborných škol k základním lidským právům?

Rovněž ani v oblasti základních lidských práv nevyjádřili dotazovaní svůj postoj zcela přesvědčivě. Z výsledků vyplývá, že respondenti s tvrzením, jež je ve své podstatě přímou citací čl. 3 Listiny základních lidských práv a svobod „*spíše souhlasí*“. Z grafu č.16 přiloženého k tomuto tvrzení navíc vyplývá i fakt, že poměrně značné množství respondentů nevědělo, jak má na danou otázku odpovědět.

Testování H1

H1: Mezi postoji mužů a žen vůči zkoumaným aspektům společenského a politického systému ČR existují rozdíly.

H0: Mezi postoji mužů a žen vůči zkoumaným aspektům společenského a politického systému ČR nejsou statisticky významné rozdíly.

HA: Mezi postoji mužů a žen vůči zkoumaným aspektům společenského a politického systému ČR jsou statisticky významné rozdíly.

Tabulka č. 4 Tabulka četností k H1

	Muži	Ženy
Souhlasím	266	331
Spíše souhlasím	186	246
Nevím	305	475
Spíše nesouhlasím	127	170
Nesouhlasím	205	281

Zdroj: Vlastní zpracování

¹¹⁷ Hodnotící škála byla vyjádřena položkami 1 - Souhlasím 2 - Spíše souhlasím 3 – Nevím 4 – Spíše nesouhlasím 5 – Nesouhlasím

Tabulka č. 5 Výpočet chí-kvadrátu k H1

P	O	P - O	(P-O) ²	(P-O) ² /2
266	-259,2	6,8	46,24	23,12
186	-259,2	-73,2	5358,24	2679,12
305	-259,2	45,8	2097,64	1048,82
127	-259,2	-132,2	17476,84	8738,42
205	-259,2	-54,2	2937,24	1468,62
331	-259,2	71,8	5155,24	2577,62
246	-259,2	-13,2	174,24	87,12
475	-259,2	215,8	46569,64	23284,82
170	-259,2	-89,2	7956,64	3978,32
281	-259,2	21,8	475,24	237,62
2592	-2592			44123,6

Zdroj: Vlastní zpracování

P- pozorovaná četnost

O - očekávaná četnost

Testové kritérium $\chi^2 = 44123,6$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(9) = 21,666$

Na hladině významnosti 0,01 zamítáme nulovou hypotézu. Platí tedy, že mezi postoji mužů a žen jsou statisticky významné rozdíly.

Testování H2

H2: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k základním lidským právům vůči partnerovi jiného etnika existují rozdíly.

H0: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k základním lidským právům vůči partnerovi jiného etnika nejsou statisticky významné rozdíly.

HA: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k základním lidským právům vůči partnerovi jiného etnika jsou statisticky významné rozdíly.

Tabulka č. 5 Tabulka četností k H2

	Pozitivní vztah k LP	Negativní vztah k LP
Souhlasím	19	13
Spíše souhlasím	11	6
Nevím	12	10
Spíše nesouhlasím	6	8
Nesouhlasím	12	18

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka č. 6 Výpočet chí-kvadrátu k H2

P	O	P - O	(P-O) ²	(P-O) ² /2
19	-11,5	7,5	56,25	28,125
11	-11,5	-0,5	0,25	0,125
12	-11,5	0,5	0,25	0,125
6	-11,5	-5,5	30,25	15,125
12	-11,5	0,5	0,25	0,125
13	-11,5	1,5	2,25	0,125
6	-11,5	-5,5	30,25	15,125
10	-11,5	-1,5	2,25	1,125
8	-11,5	-3,5	12,25	6,125
18	-11,5	6,5	42,25	21,125
115	-115			87,25

Zdroj: Vlastní zpracování

P- pozorovaná četnost

O - očekávaná četnost

Testové kritérium $\chi^2 = 87,25$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(9) = 21,666$

Na hladině významnosti 0,01 zamítáme nulovou hypotézu. Platí tedy, že mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k základním lidským právům vůči partnerovi jiného etnika jsou statisticky významné rozdíly.

Testování H3

H3: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k demokracii vůči autoritářskému způsobu vlády existují rozdíly.

H0: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k demokracii vůči autoritářskému způsobu vlády nejsou statisticky významné rozdíly.

HA: Mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k demokracii vůči autoritářskému způsobu vlády jsou statisticky významné rozdíly.

Tabulka č. 7 Tabulka četností k H3

	Pozitivní vztah k D.	Negativní vztah k D.
Souhlasím	7	10
Spíše souhlasím	8	5
Nevím	26	21
Spíše nesouhlasím	7	1
Nesouhlasím	28	5

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka č. 8 Výpočet chí-kvadrátu k H3

P	O	P - O	(P-O) ²	(P-O) ² /2
7	-11,8	-4,8	23,04	11,52
8	-11,8	-3,8	14,44	7,22
26	-11,8	14,2	201,64	100,88
7	-11,8	-4,8	23,04	11,52
28	-11,8	16,2	262,44	131,22
10	-11,8	-1,8	3,24	1,62
5	-11,8	-6,8	46,24	23,12
21	-11,8	9,2	84,64	42,32
1	-11,8	-10,8	116,64	58,32
5	-11,8	-6,8	46,24	23,12
118	-118			410,86

Zdroj: Vlastní zpracování

P- pozorovaná četnost

O - očekávaná četnost

Testové kritérium $\chi^2 = 410,86$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(9) = 21,666$

Na hladině významnosti 0,01 zamítáme nulovou hypotézu. Platí tedy, že mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k demokracii vůči autoritářskému způsobu vlády jsou statisticky významné rozdíly.

Testování H4

H4: Mezi postoji ateistů a věřících žáků ke společenskému a politickému systému ČR jsou rozdíly.

H0: Mezi postoji ateistů a věřících žáků ke společenskému a politickému systému ČR nejsou statisticky významné rozdíly.

HA: Mezi postoji ateistů a věřících žáků ke společenskému a politickému systému ČR jsou statisticky významné rozdíly.

Tabulka č. 9 Tabulka četností k H4

	Věřící	Ateisté
Souhlasím	280	302
Spíše souhlasím	168	242
Nevím	386	434
Spíše nesouhlasím	121	132
Nesouhlasím	183	214

Zdroj: Vlastní zpracování

Tabulka č. 10 Výpočet chí-kvadrátu k H4

P	O	P - O	(P-O) ²	(P-O) ² /2
280	-246,2	33,8	1142,44	571,22
168	-246,2	-78,2	6209,44	3104,72
386	-246,2	139,8	19544,04	9772,02
121	-246,2	-125,2	15675,04	7837,52
183	-246,2	-63,2	3994,24	1997,12
302	-246,2	55,8	3113,64	1556,82
242	-246,2	-4,2	17,64	8,82
434	-246,2	187,8	35268,84	17634,42
132	-246,2	-114,2	13041,64	6520,82
214	-246,2	-32,2	1036,84	518,42
2462	-2462			49521,9

Zdroj: Vlastní zpracování

P- pozorovaná četnost

O - očekávaná četnost

Testové kritérium $\chi^2 = 49521,9$

Kritická hodnota $\chi^2_{0,01}(9) = 21,666$

Na hladině významnosti 0,01 zamítáme nulovou hypotézu. Platí tedy, že mezi postoji ateistů a věřících žáků ke společenskému a politickému systému ČR jsou statisticky významné rozdíly.

7. Prezentace závěrů

Námi prezentovaného výzkumu se zúčastnilo celkem 162 olomouckých studentů nematuritních středoškolských oborů ze čtyř středních škol. Patří mezi ně Střední odborná škola obchodu a služeb, Střední škola stavební a podnikatelská s.r.o., Střední škola polytechnická a Střední škola zemědělská a zahradnická. Z celkového počtu respondentů bylo 93 žen a 69 mužů. Pro účely analýzy a následné interpretace údajů získaných v rámci dotazníkového šetření, byla předkládaná tvrzení rozdělena do tří hlavních tematických oblastí, které se dále dělily na jednotlivé podoblasti, tak jak je popsáno v kapitole s názvem „Design výzkumu“. Systematika výzkumu by pak měla reflektovat především uspořádání teoretické části tak, aby celá práce byla kompaktní a pro čtenáře co nejpřehlednější. Ve výzkumu jsme pracovali s pětibodovou škálou Likertova typu.

Nejprve jsme zjišťovali postoje dotazovaných žáků k oblasti biologických znaků společnosti. V rámci této části výzkumu jsme se zaměřili na postoje vůči rodinné politice. Jak ukazují výsledky výzkumu, žáci vůči všem tvrzením předkládaným v rámci této podoblasti zastávali převážně neutrální vztah. Výjimku zde tvoří snad jen výrok „*Pro fungování rodiny je důležité žít v manželství*“, vůči kterému vyjádřilo svůj negativní postoj 46,29 % respondentů. Celková míra souhlasu s tímto tvrzením je pak 3,28, což je vzhledem k nastavení pětibodové hodnotící škály, kde označením čísla 1 byla vyjadřována nejvyšší míra souhlasu, poměrně málo. Zcela odlišná situace nastala v případě části zaměřené na důchodovou politiku ČR, kde naopak panuje relativně výrazná postojová vyhraněnost. Tento trend je nejvíce patrný v případě tvrzení „*V produktivním věku si budu muset odkládat finanční prostředky na období, kdy se dostanu do důchodového věku*“, vůči němuž respondenti vyjádřili nejvyšší míru shody. Naopak nejméně se shodovali s tvrzením „*Až budu v důchodovém věku, stát se o mě postará*“. Přes 50% všech studentů vyjádřilo svůj kladný postoj i k nutnosti důchodové reformy.

V oblasti zaměřené na kulturní společenské aspekty jsme se nejprve zaměřili na trojici výroků zaměřených na vztah k náboženství. Specifický přístup při hodnocení vyžaduje zejména první z nich, cílený na osobní vztah k víře. V rámci tvorby dotazníku jsme právě v případě tohoto tvrzení dlouho váhali, jakým způsobem jej do výzkumu zařadit. Nerozhodnost panovala především v možnostech odpovědí, které měl mít respondent k dispozici. V případě, že by byl výrok formulován, jako uzavřená otázka, zajisté bychom si usnadnili jeho vyhodnocování. Nakonec jsme se však rozhodli respektovat současné tendence, které jsou v případě zkoumání vztahu k víře uplatňovány a i s přihlédnutím ke

značné míře subjektivity jsme respondentům k dispozici ponechali plnou škálu možných odpovědí. Rozdílně zde musí být přístupováno především k hodnocení, v jehož rámci přistupujeme k hodnotící škále odlišně, než tomu bylo v případě jiných výroků. Vycházíme přitom z předpokladu, že studenti zde, ve své podstatě, vyjadřovali určitou míru pozitivního postoje vůči víře. A tak i ten respondent, který u tohoto tvrzení označil možnost spíše nesouhlasím, a contrario tím vlastně vyjádřil i svůj částečný souhlas. Negativní postoj k víře v tomto případě tedy bylo možno vyjádřit pouze nesouhlasem absolutním. Nahlížíme-li na danou problematiku takto, vychází poměr studentů mezi těmi, kteří vyjádřili nějaký vztah k víře a těmi, jež bychom mohli nazvat ateisty 50:50.

Neméně zajímavý je i pohled na zbývající dvě tvrzení, kde studenti poměrně jednoznačně dávají najevo svůj pozitivní postoj vůči výroku „Stát by měl zaručit svobodu vyznání“ (souhlas vyjádřilo 58 % žáků), na druhou stranu se staví poměrně negativně k představě, že by své životní prostředí měli sdílet se zastánci jiného monoteistického náboženství než křesťanství. Vůči výroku „Vadilo by mi žít v komunitě muslimů nebo židů“ vyjádřilo kladný postoj přesně 50 % všech účastníků výzkumu.

Ve druhé části oblasti zaměřené na kulturní aspekty české společnosti, se zabýváme trojicí výroků týkající se postojů k jinému etniku, národnosti či imigraci. Zajímavé výsledky přináší již první z těchto výroků „*Nevadilo by mi, kdyby můj partner/ka byl/a jiného etnika.*“ Z grafického zpracování získaných dat je na první pohled zřejmá tendence respondentů, která se v takovémto měřítku neopakovala v žádném jiném případě. Studenti zde ve většině případů takřka ve stejném poměru vyjádřili své postoje z navzájem protichůdných částí nabízeného spektra možných odpovědí (29,63 % studentů s daným tvrzením souhlasilo, naopak 28,40 % žáků vůči tvrzení vyjádřilo svůj nesouhlas). Postoje respondentů k osobám jiného etnika jsou tedy značně nesourodé, 41,36 % vyjádřilo, že s daným tvrzením souhlasí nebo spíše souhlasí, 34,57 % se naopak u výroku označilo odpověď nesouhlasím nebo spíše nesouhlasím. 24,07 % se k problematice staví neutrálně. V průměru studenti vůči blízkému vztahu s osobou jiného etnika vyjadřují spíše odmítavý postoj.

Druhý výrok této podoblasti směřoval na postoj vůči národnostním menšinám a byla snaha jej, na rozdíl od výroku směřujícímu na postoj vůči jinému etniku, formulovat tak, aby situace v něm zachycená neměla na respondenta žádný výrazný subjektivní dopad. Při letném pohledu na graf číslo 14 vypadá situace poměrně jednoznačně. Zdaleka nejvíc dotazovaných studentů (38,89 %) s výrokem souhlasí bez dalšího a 54,32 % dotazovaných s ním souhlasí nebo spíše souhlasí. Dalších 45,67 % respondentů se však vůči výroku vyjádřilo buď neutrálně nebo s ním spíše nesouhlasili, popřípadě dokonce nesouhlasili, což

považujeme vzhledem k jeho povaze za poměrně vysoké číslo. Průměrně zde však nakonec studenti s výrokem spíše souhlasili. Vůči tvrzení zaměřenému obecně na imigrační politiku jako jednomu ze způsobů možného řešení strukturálních problému zmiňovaných v teoretické části práce „*Vhodná imigrační politika může být řešením řady společenských problémů*“ vyjadřovali spíše souhlasný postoj. Na škále 1- souhlasím až 5- nesouhlasím průměrně označovali odpověď 2,35.

Poslední zkoumaná skupina tvrzení tvoří oblast zaměřenou na politický systém ČR. Prvním tvrzením jsme se snažili zjistit postoj žáků k Základním lidským právům a svobodám. Výrok je de-facto opsaným článkem (čl.) 3 Listiny základních práv a svobod. Zároveň se jedná i o částečný výčet základních hodnot, na nichž je česká společnost postavena. Za překvapivé proto považujeme poměrně velké procento dotazovaných, kteří k tomuto tvrzení vyjádřili svůj neutrální postoj. V případě, že bychom sečetli procentuální poměry všech zúčastněných, kteří se s tímto tvrzením z jakéhokoli důvodu neztotožňovali, ať už se vyjádřili neutrálně nebo tak, že s tvrzením spíše nesouhlasí nebo nesouhlasí, došli bychom k celkovým 54,26 %. Svůj kladný postoj k tomuto tvrzení vyjádřilo 45,68 % všech respondentů. Druhým výrokem jsme se pokoušeli zjistit, jaký je vztah respondentů ke státní suverenitě ČR a přenášení některých kompetencí jednotlivých mocenských složek státu na úroveň EU. I v tomto případě se ve své podstatě opět jedná o platnou a účinnou legislativu, kdy dané tvrzení je citací čl. 10a Ústavy ČR. Přes 30 % žáků vůči tomuto tvrzení vyjádřilo svůj negativní postoj, což může být důsledkem nezájmu ze strany studentů nebo nedostatečným důrazem na danou problematiku v rámci vzdělávání žáků.

Posledními dvěma tvrzeními jsme se pak snažili zjistit postavení žáků k demokracii, jakožto nejlepšímu možnému způsobu vlády a k jejím alternativám. S tvrzením prezentujícím demokracii, jako nejlepší způsob vlády, vyjádřilo svůj souhlas celkově 50,69 % všech dotazovaných. Naopak nesouhlasný postoj vůči tomuto tvrzení vyjádřilo 22,22 % žáků, kteří se účastnili výzkumu. Neutrální postoj vůči demokracii, zastávalo celkově 27,16 % dotazovaných studentů. Dohromady pak s tímto tvrzením nevyjádřila svůj souhlas bezmála polovina všech zúčastněných. O nejistotě v postoji žáků k demokracii napovídá i průměrné hodnocení tohoto výroku, které jak je vidět z tabulky č. 3 přiložené k této oblasti, oscillovalo mezi spíše souhlasným a neutrálním postojem. Celou situaci doplňuje závěrečné tvrzení této oblasti našeho výzkumu „*Za určitých okolností může být autoritářský způsob vládnutí lepší než demokratický.*“ Většina studentů vůči tomuto výroku projevila svůj

negativní postoj, na stranu druhou je potřeba zdůraznit, že se jednalo pouze o nevýraznou, prostou většinu.

V závěrečné pasáži, zabývající se analýzou dat jsme se zaměřili na vyhodnocení stanovených hypotéz. První dvě hypotézy byly stanoveny obecně a zabývali jsme se v nich nejprve existencí rozdílů v postojích ke společenskému a politickému systému ČR mezi muži a ženami, následně pak existencí rozdílů mezi postoji věřících a ateistů taktéž obecně ke zkoumaným aspektům společenského a politického systému ČR. V obou případech byly námi stanovené hypotézy potvrzeny. Výsledky našeho výzkumu tedy naznačují, že jak mezi postoji mužů a žen, tak i mezi postoji věřících a ateistů k námi stanovenému předmětu zkoumání skutečně existují rozdíly. Následující dvě hypotézy byly stanoveny poněkud konkrétněji. V první z nich jsme se zabývali rozdílem mezi postoji žáků s negativním a pozitivním vztahem k základním lidským právům vůči partnerovi jiného etnika a v rámci druhé pak rozdílem mezi postoji žáků s pozitivním a negativním vztahem k demokracii vůči autoritářskému způsobu vlády. Obě z těchto hypotéz byly v rámci našeho výzkumu rovněž potvrzeny.

Závěr

Tématem diplomové práce byly postoje žáků nematuritních středoškolských oborů k politickému a společenskému systému ČR. Jejím hlavním cílem bylo zjistit, jaké postoje zastávají žáci vybraných nematuritních středoškolských oborů k politickému a společenskému systému České republiky. Mezi dílčí cíle patřila identifikace hlavních problémových aspektů českého společenského systému souvisejících s jeho strukturálním vývojem a analýza politického systému s ohledem na oblasti, které by, dle nás, měli reagovat na námi vymezené kritické fenomény současné české společnosti.

Nejprve bylo zapotřebí uspokojivě naplnit dílčí cíle. Podařilo se nám identifikovat soubor problémových aspektů českého společenského systému, kde jsme se zaměřovali zejména na problémy strukturální povahy. Změny v hodnotových žebříčcích a příchod nového společenského systému po roce 1989 vyústily v řadu problémových aspektů, kterým naše společnost, pakliže tak ještě nečiní, bude muset dříve nebo později čelit. Zcela evidentní problém vyplývá již z letného pohledu na věkové pyramidy přiložené v kapitole číslo 1.2. s názvem Biologické znaky společnosti, ze kterých je od 90. let minulého století patrná zrychlená fáze takzvaného druhého demografického přechodu.

Tento proces má velmi negativní praktické důsledky na celou naši populaci a její společenský život. Z hlediska věkové struktury společnosti dochází k přechodu od stacionárního typu věkové pyramidy k typu regresivnímu. Dětská složka efektivně nenahrazuje složku post-reprodukční a v dlouhodobém časovém horizontu dochází k postupným populačním úbytkům. Období Druhého demografického přechodu, pro názornost bychom mohli použít spíše ekvivalentní označení Druhé demografické revoluce, přineslo „pouze“ jeho dramatické urychlení. To s sebou přináší další, pro společnost negativní konotace v podobě: (1) Individuálního stárnutí vyžadující rozvoj gerontologických služeb, (2) populační stárnutí způsobující rozsáhlé změny ve struktuře pracovních sil a zaměstnanosti, (3) stárnutí celých národních celků, které se tak ve svém konečném důsledku stávají zranitelnějšími. V našem prostředí je navíc tradičně velmi silně zakořeněn jeden z velkých výdobytků sociální společnosti v podobě průběžně financovaného důchodového systému. Z výše uváděného je pak evidentní, že aktuální způsob financování důchodové politiky je z dlouhodobé perspektivy nadále neudržitelný.

Částečné východisko z této zdánlivě bezvýchodné situace by pak mohl přinést soubor společenských fenoménů, popisovaných v podkapitolách zabývajících se kulturními znaky společnosti a jejím mechanickým pohybem. Výsledky posledního sčítání poukazují

na zajímavou tendenci nově nastupujících generací, pro něž, na rozdíl od generací jejich předků, hraje národnostní příslušnost menší roli. Můžeme se domnívat, že pokles důležitosti národnostní příslušnosti a příslušnosti k náboženství je způsoben nástupem fenoménu globalizované, multikulturní společnosti. Jak jsme však již jednou zmínili, zásadním problémem při hodnocení dat pocházejících ze SLDB je relativně dlouhodobý časový rozestup mezi jednotlivými censy. Údaje získané před šesti lety proto nemusejí reprezentativně znázorňovat případnou radikalizaci společnosti ve vztahu k souboru kulturních společenských znaků a s nimi souvisejícím mechanickým pohybem obyvatelstva.

Hlavní cíl práce jsme se snažili naplnit v rámci empirické části práce. Za tímto účelem byla praktická část rozdělena do tří tematických oblastí. V rámci každé z nich jsme se pak snažili nalézt odpovědi na soubor příslušných výzkumných otázek.

Nejdříve jsme zjišťovali postoje respondentů k oblasti zaměřené na biologické znaky společnosti. Obecně lze k této oblasti shrnout, že žáci si překvapivě dobře uvědomují důsledky negativního vývoje biologických znaků společnosti. Jsou připraveni na vyšší míru osobní participace na důchodovém pojištění a jasně vyjadřují svůj kladný postoj k důchodové reformě. Vůči rodinné politice se obecně staví převážně neutrálně, což je, dle našeho názoru, způsobeno převážně složitostí tématu a nedostatkem informací.

V rámci oblasti zaměřené na kulturní znaky společnosti jsme se nejprve zaměřili na vztah k víře a následně pak k židům a muslimům, jakožto představitelům jiného, než pro naši kulturní oblast dominantního náboženství. V případě osobního postoje k víře přibližně polovina všech respondentů uvedla, že vůči ní určitý subjektivní vztah má. Druhá polovina studentů by se pak dala označit za ateisty bez jakéhokoli osobního vztahu k víře. Zajímavý je i přístup respondentů k židům a muslimům. Ten by se dal označit za značně negativní a to i přesto, že většina respondentů je přesvědčena, že stát by měl zaručit svobodu vyznání.

Dále jsme se v rámci této oblasti zabývali postoji k jinému etniku, národnostním menšinám a imigraci. Vyjdeme-li z faktu, že pojmy etnikum a národnost se do jisté míry překrývají, ukázaly výsledky našeho výzkumu zajímavý trend, v jehož rámci vyjadřují studenti v objektivní rovině vůči členům národnostních menšin spíše pozitivní postoj, naopak k situaci, kdy by s osobami jiného etnika měli navázat nějaký bližší subjektivní vztah, zastávají spíše odmítavé postavení. Vůči imigrační politice, jakožto jednomu ze způsobů možného řešení strukturálních problémů zmiňovaných v teoretické části práce, vyjadřovali respondenti spíše souhlasný postoj.

Poslední oblast byla zaměřená na politický systém ČR. Jako první jsme zkoumali postoje respondentů k vybraným Základním lidským právům. Postoje zde byly zkoumány

ve vztahu k ustanovení vybranému přímo z Listiny základních lidských práv a svobod. Překvapivým zde proto bylo velké množství studentů, kteří k nim vyjádřili svůj neutrální, popřípadě přímo negativní postoj. Následně jsem se pokoušeli zjistit, jaký je postoj respondentů k čl. 10a Ústavy, kterým je umožněn přenos některých kompetencí jednotlivých mocenských složek státu na úroveň EU. Unie je neopomenutelnou součástí našeho politického systému a velmi výrazně tak působí i na celou českou společnost. Respondenti však nejčastěji vyjadřovali své indiferentní vnímání problematiky, což dle našeho názoru, může být způsobeno nedostatkem informací vyvolaným buď nezájmem nebo nedostatečným důrazem kladeným na tuto oblast v rámci vzdělávacího procesu. Nakonec jsme se zabývali postoji žáků k demokracii, jakožto nejlepšímu z možných způsobu vlády a k jejím autoritářským alternativám. Kladný postoj vůči demokracii celkově vyjádřila nadpoloviční většina dotazovaných. Vzhledem k obsahu tvrzení, kterým byl postoj vůči demokracii zjišťován a závažnosti celého souboru hodnot, které jsou v něm inkorporovány, pro nás bylo překvapivé poměrně vysoké procento žáků, kteří vůči demokracii, jakožto nejlepšímu z možných způsobů vlády vyjádřilo svůj negativní postoj. Vůči autoritářským politickým systémům pak sice vyjádřila svůj nesouhlas většina respondentů, ale pouze většina prostá.

V minulosti se již několikrát ukázalo, jak křehká demokracie může být. Nebudeme-li důsledně dbát na respektování hodnotových vzorců, na jejichž základě je postavena, může se nám snadno rozplynout stejně tak, jako se to stalo generaci našich předků. Vláda lidu má své limity, dosahovat může výhradně takových kvalit, jako lid samotný. Je tedy na nás, jaké hodnoty se rozhodneme respektovat, v jaké společnosti budeme žít a jakým způsobem se vypořádáme s jejími problémy. Z pozice pedagogů s postoji dnešních absolventů nematuritních středoškolských oborů uděláme nejspíš už jen pramálo. Jsem však přesvědčen, že je naší povinností – chcete-li našim posláním – usilovat o jejich formování, všude tam, kde to bude jen trochu možné a to bez ohledu na výsledek, kterého tímto našim snažením dosáhneme.

Seznam použitých zdrojů a literatury

Literatura

BARŠOVÁ, A. *Přistěhovalectví a liberální stát*. vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2005, s. 10. ISBN 80-210-3875-6.

BLECHA, Ivan. *Filosofie*. 4. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 86 – 87. ISBN 80-7182-147-0.

DRBOHLAV, Dušan. Mezinárodní migrace obyvatelstva–pohyb i pobyt (Alenky v kraji divů). In *Menšiny a migranti v České republice*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. s. 25. ISBN: 80-7178-648-9.

DURDISOVÁ, Jaroslava. *Oficiální politika v ekonomické praxi: (vybrané problémy)*. Praha: Oeconomica, 2005, s. 98 – 99. ISBN 80-245-0850-8.

GABAL, Ivan a kol.: Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků. Analýza byla provedena na objednávku MPSV ČR. 2004. s. 22 – 23.

GIDDENS, Anthony. *Důsledky modernity*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010, s. 144. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-035-3.

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Praha: Portál, 1998. s. 95. ISBN: 978-80-262-0534-0.

HEYWOOD, Andrew. *Politologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 159. Politologie. ISBN 8086432955.

HORÁKOVÁ, Milada. *Mezinárodní pracovní migrace v ČR*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1998. ISBN 978-80-7416-094-3.

HUNTINGTON, Samuel. *Třetí vlna: demokratizace na sklonku dvacátého století*. Brno: CDK (Centrum pro studium demokracie a kultury), 2008, 48 – 53. ISBN 978-80-7325-156-7.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007, s. 167. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.

JELÍNEK Jiří. Trestní právo hmotné. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 170. Student (Leges). ISBN 9788075020444.

JIRÁSEK, Jiří. *Ústavní základy organizace státu*. Praha: Leges, 2013. s. 128 – 310. Student (Leges). ISBN 9788087576571.

JURÁNKOVÁ, Michaela. *Postoje žáků středních škol k menšinovým skupinám*. Brno, 2013. Diplomová práce. MASARYKOVA UNIVERZITA. Vedoucí práce Mgr. Martin Sedláček, Ph.D.

KAČEROVÁ, Eva. Jaká byla v České republice sňatečnost a rozvodovost? *Statistika & My*. Praha: Český statistický úřad, 2012(6), s. 28 – 29. ISSN 1804-7149.

KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie: pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada, 2010, Sestra (Grada). ISBN ISBN:978-80-247-3270-1.

KLÍMA, Michal. *Od totality k defektní demokracii: privatizace a kolonizace politických stran netransparentním byznysem*. Praha: Slon, 2015, s. 15. Politické systémy. ISBN 978-80-7419-139-8.

KREBS, V. A KOL. Sociální politika. Praha: ASPL a.s., 2007. s. 348. ISBN: 978-80-7357-276.

KUČEROVÁ, S. *Člověk, hodnoty, výchova*. Prešov: ManaCon, 1996, s. 45. ISBN: 80-85668-34-3.

MELNEC, Lubomír. *Koncepce důchodového pojištění a česká důchodová reforma*. Praha, 2016. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce JUDr. Jana Zemanová.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, s. 119. ISBN 80-7178-624-1.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. s. 26 – 47. ISBN 978-80-86429-87-8.

NOVOTNÝ, Zdeněk. *Jak se učit Filosofii*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s.r.o., 2004. s. 19. ISBN 80-7182-179-9.

ONDROVÁ, Barbora. *Postoje žáků středních prostějovských škol k politickému a společenskému systému České republiky*. Olomouc, 2016. Diplomová práce. UNIVERZITA PALCKÉHO V OLOMOUCI. Vedoucí práce Mgr. Gabriela Cingelová, Ph.D.

PAVLÍČEK, Václav, HŘEBEJK, Jiří. *Ústava a ústavní řád České republiky : Svazek I.: Ústava České republiky*. Praha : Linde Praha, 1994. s. 38. ISBN 80-85647-38-9.

PETRUSEK, Miloslav. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006. Sociologické aktuality. ISBN 80-864-2963-6.

PITHART, Petr. *Hranice, hodnoty a oběti EU*. In: HVÍŽDALA, Karel. *Evropa, Rusko, teroristé a běženci*. Praha: Mladá fronta, 2016, 239 - 245. ISBN 978-80-2044-061-7.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. 1. vyd. Praha: Triton, 2006. 167 s. ISBN 978-80-7387-502-2.

PURVIS, Thomas. *Encyklopedie dějin USA*. Praha: I. Železný, 2000, s. 225. Malá moderní encyklopedie (Ivo Železný). ISBN 8024002949.

RABUŠIC, Ladislav. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. s. 8.

Rodinná politika ve vybraných evropských zemích s ohledem na situaci v České republice. Brno: Masarykova univerzita v Brně pro Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, 2005, s. 30. ISBN 978-80-210-3630-7.

Stárnoucí společnost. *Společnosti pozdní doby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2006, s. 423 – 426. Sociologické aktuality. ISBN 80-86429-63-6.

Legislativní dokumenty

Listina základních práv a svobod. In: . Sbírka zákonů České republiky, 1992, číslo 2.

Koncepce rodinné politiky verze 5.1. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2016. s. 1.

Národní koncepce rodinné politiky. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 4.

Národní zpráva o rodině. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 16.

Strategie migrační politiky České republiky. Praha: Ministerstvo vnitra ČR, 2015. ISBN 978-80-86466-83-5.

Zpráva o rodině 2017. Praha: MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2004. s. 7.

Zákon o státní sociální podpoře. In: . Sbírka zákonů České republiky, 1995, ročník 1995, číslo 117.

Internetové zdroje

AZYL, MIGRACE A INTEGRACE: Migrační a azylová politika České republiky. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2014 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/migracni-a-azylova-politika-ceske-republiky-470144.aspx>

Cizincům se vzdálí šance na české občanství, kritici se bojí moci úřadů. *Idnes.cz: zprávy* [online]. Praha: MAFRA, a. s., 2012 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/neziskovky-kritizuji-zakon-o-statnim-obcanstvi-fu7-/domaci.aspx?c=A120222_151817_domaci_jj

Data - počet cizinců: Cizinci v ČR v letech 2004 - 2016 (stav k 31. 12.). *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/cizinci/4-ciz_pocet_cizincu

Demografie: ANALÝZA: Ke změnám sňatkového chování. *Demografie* [online]. Praha, 2015 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=232

Demografie: POHLAVÍ, VĚK. *Demografie* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_pohlavivekukazatele

Důchodové pojištění. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2016-03-22]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/3>

Důchodová reforma. *Aktuálně.cz* [online]. Praha: Economia, 2017 [cit. 2017-11-12]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/politika/duchodova-reforma-penzijni-fondy-penze/r~i:wiki:1111/>

Edward Lorenz, otec teorie chaosu, zemřel ve věku devadesáti let. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2008 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1457229-edward-lorenz-otec-teorie-chaosu-zemrel-ve-veku-devadesati-let>

Historie sčítání lidu na území České republiky II [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-25-09]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/historie_scitani_lidu_na_uzemi_ceske_republiky_ii

CHLUDILOVÁ, Iva. První a druhá demografická revoluce. *SOCIOweb* [online]. Praha 1: Sociologický ústav Akademie věd ČR, 2008 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://www.socioweb.cz/index.php@disp=teorie&shw=121&lst=107.html>

Jasně a přehledně srovnání. Programy, kandidáti, témata, výsledky. Vše na jediném místě.: Hlavní témata. *Volební revue 2017* [online]. Londýn: BS&G – Brands Startups & Graphics –, 2017 [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <http://volebnirevue.cz/>

Jeden svět na školách: Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách z roku 2017 včetně porovnání s rokem 2014, 2012 a 2009. *Jeden svět na školách* [online]. Praha: Median, 2017 [cit. 2017-11-05]. Dostupné z: https://www.jsns.cz/nove/pdf/vyzkum_2017.pdf

Kabinet jednomyslně schválil strop pro odchod do důchodu na 65 let. *Česká televize* [online]. Praha: Česká televize, 2017 [cit. 2017-11-12]. Dostupné z:

<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1897872-kabinet-jednomyslně-schválil-strop-pro-odchod-do-duchodu-na-65-let>

LIDÉ A SPOLEČNOST: NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU [online]. Praha: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2017-09-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu - 2011 [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-25-09]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>

Národnostní struktura obyvatel [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-08-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551765/170223-14.pdf>

Nemocenské pojištění. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/7>

Počet obyvatel v obcích - k 1.1.2017. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2017 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112017>

Pohyb obyvatelstva - rok 2016: Sňatků nejvíce za posledních osm let. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-13]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/pohyb-obyvatelstva-rok-2016>

Populační vývoj světa a území dnešní České republiky během druhé fáze demografického přechodu. *Demografický přechod a Evropa* [online]. Brno, 2007 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://demprechod.euweb.cz/a.html>

Porodnost a plodnost - 2006 až 2010. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2016 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/porodnost-a-plodnost-2006-az-2010-bei2lxvhdf>

Právo terénní a sociální práce. *Člověk v právu* [online]. Praha: Člověk v Tísni, 2017 [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://clovekpravu.cz/pravo-socialniho-zabezpeci->

[301/davky-statni-socialni-podpory-aktualizovano-k-112012-303/uvod-davky-a-jejich-rozdeleni-558](#)

Projekce obyvatelstva k 1.1. 2017 Česká republika. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

Projekce obyvatelstva k 1.1. 1970 Česká republika. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

Projekce obyvatelstva k 1.1. 2050 Česká republika. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-11]. Dostupné z: https://www.czso.cz/staticke/animgraf/projekce_1950_2101/index.html?lang=cz

Rodičovský příspěvek. *Ministerstvo práce a sociálních věcí: Státní sociální podpora* [online]. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2017 [cit. 2017-09-17]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/2>

RVP PRO STŘEDNÍ ODBORNÉ VZDĚLÁVÁNÍ: Rámcové vzdělávací programy středního odborného vzdělávání rozříděné podle kategorií soustavy oborů vzdělání. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2009 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-os>

RVP PRO GYMNÁZIA. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. Praha: MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2007 [cit. 2017-11-04]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

Senioři v Česku [online]. Praha 10: Český statistický úřad, 2014 [cit. 2016-08-02]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/6b004993a4>

Sňatečnost. *Český statistický úřad* [online]. Praha, 2012 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20554219/400713a2.pdf/03baefc2-6570-4828-a867-eb0c90ce5187?version=1.0>

SVOBODOVÁ, Hana, Eduard HOFMANN a Antonín VĚŽNÍK. *VYBRANÉ KAPITOLY ZE SOCIOEKONOMICKÉ GEOGRAFIE ČESKÉ REPUBLIKY* [online]. Brno,

2013 [cit. 2016-10-08]. Dostupné z: <http://elportal.cz/>
<http://is.muni.cz/elportal/?id=1104084>. Masarykova Univerzita.

ŠKRABAL, Josef. *NÁBOŽENSKÁ VÍRA OBYVATEL PODLE VÝSLEDKŮ SČÍTÁNÍ LIDU*. Praha, 2014. Dostupné také z: <https://www.czso.cz/documents/10180/20551795/17022014.pdf/c533e33c-79c4-4a1b-8494-e45e41c5da18?version=1.0>

Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017: Celkové výsledky hlasování. *VOLBY.CZ* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-28]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2017/ps2?xjazyk=CZ>

Vybrané demografické údaje v České republice. *Český statistický úřad* [online]. Praha: Český statistický úřad, 2017 [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/46173161/32018117_0101.pdf/a5646c99-f461-4421-a3f3-92c3910fa940?version=1.2

Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců. *Ministerstvo vnitra České republiky* [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky [cit. 2017-10-15]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zasady-politiky-vlady-v-oblasti-migrace-cizincu.aspx>

Seznam použitých zkratk

čl.	článek
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
H	hypotéza
HA	alternativní hypotéza
H ₀	nulová hypotéza
O	očekávaná četnost
P	pozorovaná četnost
RVP	Rámcový vzdělávací program
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů
SOŠ	střeni odborná škola
SŠ	střední škola
USA	Spojené státy americké
VO	výzkumná otázka

Seznam příloh

Příloha číslo 1: Dotazník postojů

Příloha č. 1

Milí studenti,

chtěl bych Vás požádat o věnování několika málo minut následujícímu formuláři.

Formulář obsahuje dotazník, týkající se Vašich postojů k soudobému politickému a společenskému systému České republiky. Výsledky dotazníkového šetření jsou zcela anonymní.

1) Název školy

2) Studovaný obor

3) Pohlaví

MUŽ ŽENA

4) Stát poskytuje vhodné podmínky pro založení rodiny.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

5) Za určitých okolností může být autoritářský způsob vládnutí lepší než demokratický.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

6) Pro fungování rodiny je důležité žít v manželství.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

7) Jsem věřící.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

8) V produktivním věku si budu muset odkládat finanční prostředky na období, kdy se dostanu do důchodového věku.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

9) Reforma důchodové politiky státu je nutná.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

10) Mezinárodní smlouvou mohou být některé pravomoci orgánů České republiky přeneseny na mezinárodní organizaci (např. EU)

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

11) Demokracie je nejlepší způsob vlády.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

12) Stát by měl zaručit svobodu vyznání.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

13) Nevadilo by mi, kdyby můj partner/ka byl jiného etnika.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

14) Nevadí mi, když Českou republiku ve sportu reprezentují příslušníci národnostních menšin.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

15) Vhodná imigrační politika může být řešením řady společenských problémů.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

16) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

17) Až budu v důchodovém věku, stát se o mě postará.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

18) Vadilo by mi žít v komunitě muslimů nebo židů.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

19) Stát podporuje rodiny s dětmi.

1 2 3 4 5
Souhlasím Nesouhlasím

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Jan Koudela
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	Mgr. Gabriela Čingelová, Ph.D
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Postoje žáků nematuritních středoškolských oborů v Olomouci k politickému a společenskému systému České republiky
Název v angličtině:	Attitudes of non-graduates high school students in Olomouc towards political and social system in the Czech Republic
Anotace práce:	Tématem diplomové práce jsou postoje žáků nematuritních středoškolských oborů k vybraným problémovým aspektům politického a společenského systému České republiky.
Klíčová slova:	Postoje, nematuritní středoškolské obory, politický systém, společenský systém,
Anotace v angličtině:	This diploma thesis deals with attitudes of pupils of secondary school departments without maturita to selected problematic aspects of political and social system of the Czech Republic.
Klíčová slova v angličtině:	Attitudes, non-graduates high school programs, political systém, social system
Přílohy vázané v práci:	Příloha 1 - Dotazník postojů
Rozsah práce:	83
Jazyk práce:	Český

